

باسمه تعالی

«سوالات مفهومی فلسفه ی ۲ پایه ی دوازدهم رشته ی ادبیات و علوم انسانی-علوم و معارف
اسلامی»

تهیه کننده: محمدمهدی حاتمی

دکترای فلسفه

سرگروه فلسفه و منطق استان کرمانشاه

درس اول

هستی و چیستی

مسئله ۱: تفاوت دو مفهوم هستی (=وجود) و چیستی (=ماهیت) را به طور خلاصه بیان کنید.

پاسخ مسئله ۱: چیزهای مختلفی مثل آب، درخت، نیمکت و... در اطراف ما وجود دارند. می توانیم درابره ی این چیزها دو پرسش مهم را بپرسیم. اول اینکه "این چیست؟" و دوم اینکه "آیا این چیز وجود دارد؟" - پاسخ سوال "این چیست؟"؛ چیستی یا ماهیت نامیده می شود. و پاسخ سوال "آیا این چیز وجود دارد؟" به هستی یا وجود آن چیز اشاره دارد.

مسئله ۲: اصل وجود واقعیت را نام ببرید و به اختصار توضیح دهید.

پاسخ مسئله ۲: می دانیم که چیزهایی واقعی در اطراف ما وجود دارند که می توانیم بر حسب نیاز از آنها استفاده کنیم. یعنی قبول داریم که مثلاً آب و غذا واقعاً هست و می توان با دست خود آنها را برداشت و از آنها استفاده کرد.

مسئله ۳: گزینه ی مناسب را انتخاب کنید.

۱/۳- کودکی را تصور کنید که به همراه پدر خود به باغ وحش رفته است. کودک حیوان بزرگ و تنومندی را مشاهده می کند؛ و از پدر خود می پرسد: "این چیست؟". پرسش این کودک از پدرش به چیزی در حیوان اشاره دارد؟

الف) هستی حیوان

ب) چیستی حیوان

ج) هستی و چیستی حیوان

د) هیچکدام

پاسخ ۱/۳: گزینه ی ب- چیستی حیوان

۲/۳- کدام فیلسوف، مغایرت وجود و ماهیت را در برهان های خداشناسی استفاده کرد؟

الف) ابن سینا

ب) توماس آکویناس

ج) گزینه ی الف و ب

د) هیچکدام

پاسخ ۲/۳: گزینه ی ج- ابن سینا و توماس آکویناس

۳/۳- برهان وجوب و امکان ابتدا کدام فیلسوف و به چه منظوری به کار گرفت؟

الف) ابن سینا - مغایرت وجود و ماهیت

ب) اثبات وجود خدا

ج) توماس آکویناس - مغایرت وجود و ماهیت

د) توماس آکویناس اثبات وجود خدا

پاسخ ۳/۳- گزینه ی ب- اثبات وجود خدا

۴/۳- فلاسفه ی اروپایی در قرون وسطی از طریق کدام فلاسفه ی مسلمان مجددا با فلسفه ی ارسطویی آشنا شدند؟

الف) ابن سینا

ب) ابن رشد

ج) گزینه‌ی الف و ب

د) هیچکدام

پاسخ ۴/۳- گزینه‌ی ج، ابن سینا و ابن رشد

مسئله‌ی ۴:

الف) وجه مشترک موجودات ..... و وجه اختصاصی موجودات ..... است.

پاسخ ۴- الف: وجود(=هستی) - ماهیت(=چیستی)

ب) ..... فیلسوف بزرگ مسلمان به نسبت میان وجود و ماهیت توجه ویژه‌ای کرد.

پاسخ ۴- ب: فارابی

ج) مغایرت وجود و ماهیت، پایه‌ی برهان ..... ابن سینا در اثبات وجود خداست.

پاسخ ۴- ج: برهان وجوب و امکان

مسئله‌ی ۵: دیدگاه ابن سینا درباره‌ی نسبت وجود و ماهیت را نام ببرید و به اختصار توضیح دهید.

پاسخ مسئله‌ی ۵: دیدگاه ابن سینا درباره‌ی نسبت وجود و ماهیت ((مغایرت وجود و ماهیت)) نام دارد. به نظر

ابن سینا وقتی می‌گوییم هستی و چیستی دو جنبه‌ی یک چیزند به این معنا نیست که آن‌ها دو جزء از یک چیزند که

با هم ترکیب شده‌اند؛ آنگونه که آب و هیدروژن دو جزء تشکیل‌دهنده‌ی آب هستند. از نگاه علم شیمی، آب، ترکیبی

از دو عنصر اکسیژن و هیدروژن است اما از نگاه فلسفی آب یک موجود واحد و غیرمرکب ولی با دو جنبه است و

انسان با نظر به این دو جنبه، و مفهوم چیستی(آب) و هستی(وجود داشتن آب) را به دست می‌آورد و در خارج، دو

امر جداگانه به نام ((آب)) و ((وجود))، نداریم.

مسئله‌ی ۶: کدام فیلسوف اروپایی، مغایرت بین وجود و ماهیت را از ابن سینا اخذ کرد. این کار چه تاثیری در فکر

او داشت؟

پاسخ مسئله‌ی ۶: توماس آکوئیناس، که با فلسفه‌ی ابن سینا آشنا بود اصل مغایرت وجود و ماهیت را در اروپا

گسترش داد و موجب مناقشات فراوانی در آنجا شد. او همچون ابن سینا این نظریه را پایه‌ی برهان‌های خود در

خداشناسی قرار داد و پایه‌گذار مکتب فلسفی ((تومیس)) در اروپا شد.

مسئله‌ی ۷: صحیح یا غلط بودن عبارت زیر مشخص کنید.

الف) ترکیب وجود و ماهیت، شبه ترکیب اکسیژن و هیدروژن در آب است.

غلط صحیح

پاسخ ۷- الف: غلط است.

ب) حمل وجود بر ماهیت، از دلیل بی نیاز است.

غلط صحیح

پاسخ ۷- ب: غلط است.

ج) جدایی مفهوم ((حیوان ناطق)) از مفهوم ((انسان)) محال است.

غلط صحیح

پاسخ ۷- ج: صحیح است.

د) جدایی مفهوم ((وجود)) از مفهوم ((انسان)) محال نیست.

غلط صحیح

پاسخ ۷- د: صحیح است.

مسئله ۸: دلایل ابن سینا در اثبات مغایرت وجود و ماهیت را تشریح کنید.

پاسخ مسئله ۸: دو گزاره‌ی زیر را در نظر بگیرید:

- انسان، حیوان ناطق است
- انسان موجود است.

به نظر ابن سینا حمل حیوان ناطق بر انسان، با حمل وجود بر انسان کاملاً متفاوت است. حمل مفهوم ((حیوان ناطق)) بر ((انسان)) بیانگر چیستی انسان و گویای ذات و حقیقت انسان است. اولاً جدایی مفهوم ((حیوان ناطق)) از مفهوم ((انسان)) محال است. و ثانیاً حمل ((حیوان ناطق)) بر انسان نیازمند دلیل نیست. اما در مقابل اولاً جدایی مفهوم ((وجود)) از مفهوم ((انسان)) محال نیست. و ثانیاً حمل مفهوم ((وجود)) بر انسان و بر هر ماهیت دیگری نیازمند دلیل عقلی یا تجربی است. بنابراین وجود با ماهیت مغایرت دارد.

پایان درس اول

باسمه تعالی

«سوالات مفهومی فلسفه ی ۲ پایه ی دوازدهم رشته ی ادبیات و علوم انسانی-علوم و معارف

اسلامی»

تهیه کننده: محمدمهدی حاتمی

دکترای فلسفه

سرگروه فلسفه و منطق استان کرمانشاه

درس دوم

جهان ممکنات

مسئله ۱: نمونه ی چند سوال فلسفی که علی رغم پیشرفت های علمی ثابت مانده است را نام ببرید.

پاسخ مسئله ۱: ۱. آیا جهان متناهی است یا نامتناهی؟ ۲. این جهان همواره بوده است یا آغازی مانند ((مه بانگ)) دارند. ۳. هستی منحصر به طبیعت است یا عوالم دیگری هم وجود دارد؟ ۴. آیا علاوه بر موجودات جسمانی، موجودات غیر جسمانی هم هستند؟ ۵. آیا موجودات می توانستند نباشند؟ و...

مسئله ۲: بین موضوع و محمول قضیه چند نوع رابطه ی منطقی برقرار است؟ با ذکر مثال این رابطه ها را شرح دهید؟

پاسخ ۲: بین موضوع و محمول سه نوع رابطه برقرار است:

۱. رابطه ی وجوبی: این رابطه وقتی رخ می دهد که محمول برای موضوع خود، ((ضروری)) و ((واجب)) باشد. یعنی محال است که موضوع، محمول را نپذیرد. برای مثال می توان به دو قضیه ی ((عدد چهار زوج است)) یا ((مثلث سه ضلعی است)) اشاره کرد.

۲. رابطه ی امکانی: این رابطه وقتی رخ می دهد که محمول برای موضوع خود، ((ممکن)) باشد. یعنی موضوع هم می تواند محمول را بپذیرد هم می تواند آن را نپذیرد. برای مثال می توان به دو قضیه ی ((دیوار خانه ی ما سفید است)) یا ((صندلی کلاس سوم رشته ی ادبیات و علوم انسانی، سبز است)) اشاره کرد.

۳. رابطه‌ی امتناعی: این رابطه وقتی رخ می‌دهد که محمول برای موضوع خود، ((محال)) و ((ممتنع)) باشد. یعنی محال است که موضوع، محمول را بپذیرد. برای مثال می‌توان به دو قضیه‌ی ((عدد هشت فرد است)) یا ((دایره، مربع است)) اشاره کرد.

مسئله‌ی ۳: مثال‌های زیر را در مطالعه کنید و با توجه به روابط منطقی سه‌گانه بین موضوع و محمول، نوع رابطه را مشخص کنید.

انسان، حیوان ناطق است. رابطه‌ی وجوبی رابطه‌ی امکانی رابطه‌ی امتناعی
پاسخ ۳: رابطه‌ی وجوبی

آبغوره، فلزی است. رابطه‌ی وجوبی رابطه‌ی امکانی رابطه‌ی امتناعی
پاسخ: رابطه‌ی امتناعی

آسمان، آبی است. رابطه‌ی وجوبی رابطه‌ی امکانی رابطه‌ی امتناعی
پاسخ: رابطه‌ی امکانی

دایره، مربع است. رابطه‌ی وجوبی رابطه‌ی امکانی رابطه‌ی امتناعی
پاسخ: رابطه‌ی امتناعی

چهار، تقسیم‌پذیر بر دو است. رابطه‌ی وجوبی رابطه‌ی امکانی رابطه‌ی امتناعی
پاسخ: رابطه‌ی وجوبی

رستم، پهلوان است. رابطه‌ی وجوبی رابطه‌ی امکانی رابطه‌ی امتناعی
پاسخ: رابطه‌ی امکانی

حافظ، شاعر است. رابطه‌ی وجوبی رابطه‌ی امکانی رابطه‌ی امتناعی
پاسخ: رابطه‌ی امکانی

سعدی، سعدی است. رابطه‌ی وجوبی رابطه‌ی امکانی رابطه‌ی امتناعی

پاسخ: رابطه‌ی وجوبی

مسئله‌ی ۴: اقسام رابطه‌ی یک مفهوم با محمول وجود را بنویسید و برای هر یک مثال بیاورید.

پاسخ ۴: یک مفهوم می‌تواند سه رابطه‌ی ((وجوب))، ((امکان)) و ((امتناع)) را با محمول وجود داشته باشد. اگر یک مفهوم در ذات خود، به گونه‌ای باشد که وجود داشتن برایش ضروری باشد؛ می‌گوییم وجود برای آن وجوب دارد؛ یا می‌گوییم واجب‌الوجود است. برای مثال این نوع از قضایا می‌توان به ((خدا موجود است)) اشاره کرد. اگر یک مفهوم به گونه‌ای باشد که نه وجود داشتن برایش ضروری است و نه وجود نداشتن؛ می‌گوییم وجود برای آن ممکن است؛ یا می‌گوییم ممکن‌الوجود است. برای مثال این نوع از قضایا می‌توان به ((انسان موجود است)) اشاره کرد. اگر یک مفهوم به گونه‌ای باشد که وجود داشتن برایش محال و ممتنع باشد؛ می‌گوییم وجود برای آن ممتنع است؛ یا می‌گوییم ممتنع‌الوجود است. برای مثال این نوع از قضایا می‌توان به ((شریک خدا، موجود است)) اشاره کرد.

مسئله‌ی ۵: تفاوت ((واجب‌الوجود بالذات)) با ((واجب‌الوجود بالغير)) را بیان کنید.

پاسخ ۵: هر ماهیتی برای اینکه موجود شد، باید از حد تساوی نسب به وجود و عدم خارج گردد و اصطلاحاً واجب گردد. بنابراین همه‌ی اشیا‌یی که هم‌اکنون وجود دارند، واجب‌الوجود هستند. از میان همه‌ی این اشیا، برخی بواسطه‌ی ذات خود موجودند و برای موجود شدن نیاز به چیزی غیر از خود ندارند که به آن‌ها واجب‌الوجود بالذات می‌گوییم. برخی نیز بواسطه‌ی ذات خود موجود نیستند و برای موجود شدن نیاز به چیزی غیر از خود دارند که به آن‌ها واجب‌الوجود بالغير می‌گوییم.

سوال ۵: با توجه به دو مفهوم واجب‌الوجود بالذات و واجب‌الوجود بالغير جدول زیر را از طریق علامت تیک (✓) تکمیل کنید.

واجب‌الوجود بالغير	واجب‌الوجود بالذات	
✓		انسان موجود
	✓	خدای متعال
✓		صندلی موجود
✓		فرشتگان الهی
✓		منظومه‌ی شمس‌ی

سوال ۶: کدام فیلسوف در جهان اسلام به تحلیل رابطه‌ی ماهیت و وجود اقدام کرد؟

الف) فارابی

ب) ابن سینا

ج) هر دو

د) هیچکدام

پاسخ ۶: گزینه‌ی ج، فارابی و ابن سینا

مسئله‌ی ۷. با توجه به گزاره‌های زیر، جدول را کامل کنید.

(عدد هفت، زوج است. عدد هفت، فرد است. صندلی، سفید است. صندلی، ساعت است. انسان، حیوان ناطق است. این کتاب، دیوان شعر است.)

رابطه‌ی ضروری	رابطه‌ی امکانی	رابطه‌ی امتناعی

پاسخ ۷.

رابطه‌ی ضروری	رابطه‌ی امکانی	رابطه‌ی امتناعی
عدد هفت، فرد است. انسان، حیوان ناطق است.	صندلی، سفید است. این کتاب، دیوان شعر است.	عدد هفت، زوج است. صندلی، ساعت است.

پایان درس دوم

باسمه تعالی

«سوالات مفهومی فلسفه ی ۲ پایه ی دوازدهم رشته ی ادبیات و علوم انسانی-علوم و معارف
اسلامی»

تهیه کننده: محمدمهدی حاتمی

دکترای فلسفه

سرگروه فلسفه و منطق استان کرمانشاه

درس سوم

جهان علی و معلولی

مسئله ۱: مقصود از علت و معلول چیست؟

پاسخ ۱: علت آن چیزی است که به معلول وجود می دهد و وجود معلول متوقف بر وجود آن است؛ یعنی تا علت نباشد، معلول هم پدید نمی آید. معلول نیز چیزی است که وجودش را از چیز دیگر - که همان علت است - می گیرد؛ یعنی در وجود خود نیازمند دیگری است.

مسئله ۲: رابطه ی علیت چه نوع رابطه ای است؟ به شکل مختصر توضیح دهید.

پاسخ ۲: رابطه ی وجودبخشی میان علت و معلول را رابطه ی علیت می گویند. علیت رابطه ای وجودی است که در آن، یک طرف (علت) به طرف دیگر (معلول) وجود می دهد.

مسئله ۳: گزینه ی درست را انتخاب کنید.

مسئله ۱،۳ - کدامیک از عبارات پرسشی زیر بیان کننده ی تمایل ذهن انسان برای درک رابطه ی علیت بین پدیده هاست؟

الف) چرا

ب) چیست

ج) چگونه

د) آیا

پاسخ ۳,۱: گزینه‌ی الف - چرا یعنی به چه علت؟، علت این حادثه چیست؟

مسئله‌ی ۳,۲ - رابطه‌ی بین علت و معلول مربوط به ..... و رابطه‌ی بین دلیل و نتیجه مربوط به ..... است.

الف) ذهن - ذهن

ب) واقعیت - واقعیت

ج) واقعیت - ذهن

د) ذهن - واقعیت

پاسخ ۳,۲ - گزینه‌ی ج، واقعیت - ذهن

مسئله‌ی ۳,۳ - کدام دسته از فیلسوفان، رابطه‌ی علت را بر اساس حسن تحلیل می‌کنند.

الف) عقل‌گرایان

ب) تجربه‌گرایان

ج) گزینه‌ی الف و ب

د) هیچکدام

پاسخ ۳,۳ - گزینه‌ی ب، تجربه‌گرایان

مسئله‌ی ۳,۴ - بین علت و معلول چه رابطه‌ای برقرار است؟

الف) رابطه‌ی ضروری

ب) رابطه‌ی امکانی

ج) هم رابطه‌ی ضروری و هم رابطه‌ی امکانی

د) نه رابطه‌ی ضروری و نه رابطه‌ی امکانی

پاسخ ۳,۴- الف، رابطه‌ی ضروری

مسئله‌ی ۳,۵- کدام فیلسوف غربی رابطه‌ی علیّت را از طریق مفاهیم فطری تحلیل می‌کند؟

الف) ارسطو

ب) توماس آکویناس

ج) رنه دکارت

د) دیوید هیوم

پاسخ ۳,۵- گزینه‌ی ج، رنه دکارت

مسئله‌ی ۳,۶- کدام فیلسوف غربی رابطه‌ی علیّت را از طریق مفهوم ذهنی تداعی تحلیل می‌کند؟

الف) ارسطو

ب) توماس آکویناس

ج) رنه دکارت

د) دیوید هیوم

سوال ۳,۶- گزینه‌ی دال، دیوید هیوم

سوال ۴: صحیح یا غلط بودن عبارتهای زیر را مشخص کنید.

الف) رابطه‌ی علیّت شبیه رابطه‌ی دوستی است.

صحیح غلط

پاسخ ۴- الف: غلط است.

ب) در رابطه‌ی علیّت، دو طرفه رابطه موجودند و سپس بین آن‌ها رابطه‌ی علیّی برقرار می‌گردد.

صحيح غلط

پاسخ ۴- ب: غلط است.

ج) در رابطه‌ی علیّت، دو طرفه رابطه مستقل از یکدیگر نیستند و وجود یکی (معلول) وابسته به وجود دیگری (علّت) است.

صحيح غلط

پاسخ ۴- ج: صحيح است.

د) از نظر رنه دکارت، درك رابطه‌ی علیّت فطری است ولی مصداق‌های علیّت نیازمند تجربه و آموزش است.

صحيح غلط

پاسخ ۴- د: صحيح است.

ه) اصل علیت يك قاعده‌ی عقلی است اما هر تلاش تجربی برای یافتن علت‌های حوادث از جمله تلاش دانشمندان علوم طبیعی، مشروط به پذیرفتن آن است.

صحيح غلط

پاسخ ۴- ه: صحيح است.

و) دانشمندان بدون پذیرش اصل علیّت می‌توانند همچنان فعالیت علمی داشته باشند.

صحيح غلط

پاسخ ۴- و: غلط است.

ز) اصلِ ((سنخیت علّت و معلول)) یک اصل عقلی است؛ اما برای اینکه بدانیم هر علتی چه معلول خاصی دارد باید از تجربه کمک بگیریم.

صیحیح غلط

پاسخ ۴- ز: صحیح است.

ح) با قبول اصل سنخیت می توان برای نظم دقیق جهان پشتوانه‌ی عقلی قائل شد.

صیحیح غلط

پاسخ سوال ۴- ح: صحیح است.

مسئله ۵: از نظر رنه دکارت، فیلسوف عقل‌گرای فرانسوی انسان چگونه متوجه رابطه‌ی علّیت می‌شود و آن را می‌پذیرد؟

پاسخ ۵: دکارت معتقد بود که اصل علّیت بدون دخالت تجربه به دست می‌آید و جزء مفاهیم اولیه‌ای است که انسان آن را به طور فطری درک می‌کند؛ یعنی هر انسانی با درکی از رابطه‌ی علّیت متولد می‌شود و درک این رابطه نیاز به تجربه یا آموزش ندارد. ولی مصداق‌های علّت و معلول نیازمند تجربه و آموزش است.

مسئله ۶: از نظر تجربه‌گرایان (امپریست‌ها) انسان چگونه متوجه رابطه‌ی علّیت می‌شود و آن را می‌پذیرد؟

پاسخ ۶: تجربه‌گرایان، هر چیزی را بر اساس تجربه حس و تجربه تحلیل می‌کنند، و معتقدند که انسان از طریق حس به توالی پدیده‌ها پی می‌برد و رابطه‌ی علّیت را بنا می‌نهد. آنان می‌گویند که مثلاً چون زمین همواره با آمدن خورشید، روشن می‌شود و با ناپدید شدن آن، تاریک می‌گردد انسان متوجه رابطه‌ی این دو پدیده شده و اسم این رابطه را علّیت می‌گذارد.

مسئله ۷: از نظر دیوید هیوم، فیلسوف تجربه‌گرای انگلیسی انسان چگونه متوجه رابطه‌ی علّیت می‌شود و آن را می‌پذیرد؟

پاسخ ۷: هیوم می‌گوید درست است که تنها راه شناخت واقعیات حس و تجربه است اما اصل علّیت را نمی‌توان از مشاهده‌ی حسی و تجربه به دست آورد. او در این باره مثال می‌آورد و می‌گوید بر اثر تکرار مشاهده خورشید و روشن شدن زمین در ذهن ما چنین منعکس می‌شود که خورشید علّت روشن شدن زمین است. او این حالت را تداعی ذهن

می نامد و می گوید تداعی چیزی جز یک امر روانی ناشی از توالی و پشت سر هم آمدن پدیده ها نیست. از این طریق است که ما به رابطه‌ی علی بین طلوع خورشید و روشن شدن زمین پی برده‌ایم.

مسئله ۸: از نظر فیلسوفان مسلمان، انسان چگونه متوجه رابطه‌ی علیت می‌شود و آن را می‌پذیرد؟

پاسخ ۸: از نظر فیلسوفان مسلمان اصل علیت یک قاعده‌ی عقلی است و از تجربه به دست نمی‌آید. از طرف دیگر اینگونه نیست که انسان از بدو تولد به طور مادرزادی با این قاعده آشنا باشد و آن را درک کند. به نظر فیلسوفان مسلمان همین که ذهن انسان شکل گرفت و متوجه اصل امتناع اجتماع نقیضین شد درمی‌یابد که پدیده‌ها خود به خود به وجود نمی‌آیند؛ زیرا اینکه چیزی خودش به خودش وجود بدهد، به معنای آنست که چیزی که نیست، قبلاً باشد تا بتواند خودش را به وجود آورد و این، همان اجتماع نقیضین است که محال است. از نظر این فیلسوفان، پس از شکل گیری ذهن کودک، او وقتی صدایی می‌شنود و یا حرکتی می‌بیند به دنبال منشاء صدا و حرکت می‌گردد؛ یعنی کم کم متوجه می‌شود که این حوادث خود به خود رخ می‌دهد و دارای علت‌هایی هستند که می‌توان آن علت‌ها را شناخت.

مسئله ۹: با استفاده از مفهوم ((ممکن الوجود))، رابطه‌ی علیت را تشریح کنید.

پاسخ ۹: پدیده‌های پیرامون ما ذاتاً ممکن الوجود هستند؛ یعنی هم می‌توانند باشند و هم نباشند. بودن و نبودن برای آن‌ها مساوی است. حالت ممکن الوجود مانند ترازویی است که دو کفه‌ی آن در حال تعادل قرار دارند و هیچ کفه‌ای بر کفه‌ی دیگر ترجیح ندارد. حال اگر بینیم یکی از کفه‌ها به سمت پایین کشیده شده و بر دیگری فزونی یافته می‌گوییم عقلاً محال است که خود به خود و بدون هیچ علتی یک کفه بر کفه‌ی دیگر سنگینی کند و به سمت پایین حرکت نماید.

مسئله ۱۰: آیا می‌توان از طریق دیدگاه ابن سینا دیدگاه دیوید هیوم درباره‌ی علیت را نقد کرد؟ استدلال کنید.

پاسخ ۱۰: ابن سینا که حدود شش قرن قبل از هیوم زندگی می‌کرده‌است، به گونه‌ای از علیت سخن گفته که گویا پاسخی برای هیوم آماده نموده است. وی می‌گوید: درک رابطه‌ی علیت از طریق تجربه امکان‌پذیر نیست؛ زیرا ما از طریق تجربه حس و تجربه فقط به دنبال هم آمدن و همراه هم آمدن برخی پدیده‌ها را می‌یابیم اما به دنبال هم آمدن دو حادثه به معنای علیت نیست. لذا طبیعی است که کسی که صرفاً تجربه‌گراست نمی‌تواند تبیین قانع‌کننده‌ای از علیت ارائه کند. البته برای اینکه علت هر حادثه‌ای را بدانیم باید در بیشتر موارد از حس و تجربه‌ی خود استفاده کنیم.

مسئله ۱۱: منظور از اصل ((سنخیت علت و معلول)) چیست؟ و این اصل چه تفاوتی با اصل ((علیت)) دارد؟
پاسخ ۱۱: اصل علّیت بیان می‌کند که هر حادثه‌ای علتی دارد. اما اصل سنخیت علت و معلول بیان می‌کند که هر علتی، معلول خاص خودش را پدید می‌آورد.

مسئله ۱۲: نمونه‌هایی از اصل ((سنخیت علت و معلول)) را در زندگی روزمره بیان کنید.
پاسخ ۱۲: اصل سنخیت علت و معلول بیان می‌کند که هر علتی، معلول خاص خودش را پدید می‌آورد لذا انسان‌ها برای انجام کارهای خاص شیوه‌های متناسب با آن را اتخاذ می‌کنند. مثلاً برای باسواد شدن درس می‌خوانند. برای سلامتی ورزش می‌کنند. برای استحکام ساختمان از آهن یا بتن استفاده می‌کنند.

مسئله ۱۳: باور به اصل سنخیت علت و معلول چه نتیجه‌ای به دنبال دارد؟ توضیح دهید.
پاسخ سوال ۱۳: یکی از نتایج اصل سنخیت آن است هانسان از هر شیء انتظار آثار متناسب با خودش را دارد؛ به همین سبب می‌کوشد ویژگی‌های هر شیء را بشناسد و به تفاوت‌های آن با اشیای دیگر پی ببرد تا بهتر بتواند آثار ویژه‌ی آن‌ها را شناسایی کند.

مسئله ۱۴: دانشمندان چه استفاده‌ای از اصل سنخیت علت و معلول می‌کنند؟
پاسخ ۱۴: با قبول اصل سنخیت می‌توان برای نظم دقیق جهان پشتوانه‌ی عقلی قائل شد. دانشمندان با تکیه بر این اصل، به سراغ عواملی می‌روند که تناسب بیشتری با آن پدیده دارد و علت آن پدیده را در میان آن عوامل جست‌وجو می‌کنند تا اینکه به علت ویژه‌ی آن دست یابند.

مسئله ۱۵: منظور از وجوب علّی و معلولی چیست؟ این اصل را با استدلال اثبات کنید.
پاسخ سوال ۱۵: منظور از وجوب علّی و معلولی این است که اگر علت یک چیز موجود شود، موجود شدن آن چیز نیز واجب می‌شود و ضرورت می‌یابد و آن چیز نیز موجود می‌شود. برای اثبات، می‌دانیم که ((آنچه به معلول ضرورت وجود می‌دهد، علت است)). معلول با قطع نظر از علت ((امکان ذاتی)) است. یعنی ذات و ماهیت آن نسبت به وجود و عدم مساوی است. با آمدن علت، وجود معلول ضرورت می‌یابد و موجود می‌شود. پس علت به معلول خود، ضرورت وجود می‌بخشد.

پایان درس سوم

باسمه تعالی

«سوالات مفهومی فلسفه ی ۲ پایه ی دوازدهم رشته ی ادبیات و علوم انسانی-علوم و معارف
اسلامی»

تهیه کننده: محمدمهدی حاتمی

دکترای فلسفه

سرگروه فلسفه و منطق استان کرمانشاه

درس چهارم

کدام تصویر از جهان؟

مسئله ی ۱: جای خالی را با عبارت مناسب پر کنید.

۱/الف) مردم جهان در گفت وگوهای روزمره، معمولاً اتفاق را به معنای ..... به کار می برند.

پاسخ ۱/الف: تصادفی

۱/ب) در مواردی که معلول از مجموعه ای از عوامل پدید می آید، هر یک از عوامل را ..... و مجموعه -
ی عوامل را ..... می نامیم.

پاسخ ۱/ب: علت ناقصه - علت تامه

مسئله ی ۲: دموکریتوس چه نظری درباره ی تشکیل جهان داشت؟ به اختصار شرح دهید

پاسخ سوال ۲: دموکریتوس معتقد بود که ماده ی اولیه ی تشکیل دهنده ی جهان، اتم ها و ذرات ریز تجزیه ناپذیر و
غیر قابل تقسیمی هستند که در فضای غیرمتناهی پراکنده اند و به شکلی سرگردان حرکت می کنند. برخورد اتفاقی این
ذرات سبب پیدایش عناصر و اشیای فعلی در جهان شده است.

مسئله ۳: گزینه‌ی درست را انتخاب کنید.

سوال ۱,۳- کدام فیلسوف معتقد بود که جهان از اتم‌ها تشکیل شده است؟

الف) دموکریتوس

ب) هراکلیتوس

ج) آگوستینوس

د) آکوئیناس

پاسخ سوال ۱,۳: الف - دموکریتوس

مسئله ۳,۲ - کدام گزینه بیان‌کننده‌ی نظر دموکریتوس درباره‌ی خلقت جهان است؟

الف) جهان توسط یک خالق آگاه و از عدم خلق شده است.

ب) برخورد اتفاقی اتم‌های سرگردان سبب پیدایش عناصر و اشیای فعلی در جهان شده است.

ج) جهان طبیعت از ترکیب عناصر اربعه خلق شده است.

د) جهان از یک ماده‌ی ازلی و ابدی تغییرناپذیر خلق شده است.

پاسخ ۳,۲ - گزینه‌ی ب

مسئله ۳,۳ - کدام فیلسوف مسلمان و در چه کتابی، به بحث درباره‌ی ((اتفاق)) و ((شانس)) پرداخته است؟

الف) ابن‌سینا - الهیات شفا

ب) ابن‌سینا - قانون

ج) فارابی - آراء مدینه‌ی فاضله

د) فارابی - احصاء العلوم

پاسخ ۳,۳ - الف، ابن‌سینا - الهیات شفا

مسئله ۳,۴ - کدامیک از معانی رایج اتفاق، به شکل عقلی و فلسفی قابل پذیرش است؟

الف) اتفاق به این معنای که بین حوادث و پدیده‌های جهان، هیچ رابطه‌ی ضروری‌ای وجود ندارد.

ب) اتفاق به این معنا که هیچ سنخیتی میان اشیاء و آثار آنها نیست.

ج) اتفاق به این معنا که هدف و غایتی در حرکات و نظم جهان موجود نیست.

د) اتفاق به معنای رخ دادن حوادث پیش‌بینی نشده.

پاسخ مسئله ۳,۴ - گزینه‌ی دال

مسئله ۳,۵ - پذیرش کدامیک از معانی اتفاق، نفی باور به علت نخستین و آفریننده را به دنبال دارد؟

الف) اتفاق به این معنای که بین حوادث و پدیده‌های جهان، هیچ رابطه‌ی ضروری‌ای وجود ندارد.

ب) اتفاق به این معنا که هیچ سنخیتی میان اشیاء و آثار آنها نیست.

ج) اتفاق به این معنا که هدف و غایتی در حرکات و نظم جهان موجود نیست.

د) اتفاق به معنای رخ دادن حوادث پیش‌بینی نشده.

پاسخ مسئله ۳,۵ - گزینه‌ی ج

مسئله ۴: صحیح یا غلط بودن عبارتهای زیر را مشخص کنید.

الف) یکی از اقدامات موثر و مهم فیلسوفان، دقت در مفاهیم عامیانه و نقد و تصحیح یا تعمیق آنها است.

صحیح غلط

پاسخ مسئله ۴ - الف: صحیح است.

ب) باور به اتفاق به این معنا که هیچ سنخیتی میان اشیاء و آثار آنها نیست؛ نفی اصل سنخیت علت و معلول را به دنبال ندارد.

صحیح غلط

پاسخ مسئله‌ی ۴- ب: غلط است.

(ج) کسی که اصل سنخیت علت و معلول را انکار کند دست به هیچ کاری نخواهد زد.

صحيح □ غلط □

پاسخ مسئله‌ی ۴- ج: صحيح است.

مسئله‌ی ۵: دانشمندان معتقد به مه‌بانگ (= انفجار بزرگ) چه تصویری درباره‌ی خلقت جهان دارند؟ توضیح دهید.

پاسخ مسئله‌ی ۵: برخی از دانشمندان احتمال می‌دهند که جهان کنونی ما، یعنی این میلیاردها کهکشان، بر اثر یک انفجار بزرگ-مه‌بانگ- آغاز شده و به تدریج گسترش یافته‌است. این بیان باعث شده برخی تصور کنند پیدایش این جهان، اتفاقی و بدون علت وجوددهنده بوده است.

مسئله‌ی ۶: زیست‌شناسان عمدتاً چه تصویری درباره‌ی خلقت جهان دارند؟ توضیح دهید.

پاسخ مسئله‌ی ۶: برخی دانشمندان زیست‌شناس می‌گویند از ابتدای پیدایش موجود زنده بر روی زمین، جانداران بی‌شماری پدید آمده‌اند که بیشتر آنها به علت ناسازگاری با محیط زندگی از بین رفته‌اند. فقط آن دسته از جانداران که تغییرات بدنی آنها اتفاقاً با محیط سازگار بوده به حیات خود ادامه داده، رشد کرده‌اند و تکثیر شده‌اند.

مسئله‌ی ۷: چهار معنای اتفاق را بیان کنید.

پاسخ مسئله‌ی ۷: الف) اتفاق به این معنای که بین حوادث و پدیده‌های جهان، هیچ رابطه‌ی ضروری‌ای وجود ندارد. ب) اتفاق به این معنا که هیچ سنخیتی میان اشیاء و آثار آنها نیست. ج) اتفاق به این معنا که هدف و غایتی در حرکات و نظم جهان موجود نیست و جهان به سمت هدفی ویژه نمی‌رود. د) اتفاق به معنای رخ دادن حوادث پیش‌بینی نشده

مسئله‌ی ۸: به شکل نقادانه بررسی کنید که آیا اتفاق به این معنای که بین حوادث و پدیده‌های جهان، هیچ رابطه‌ی ضروری‌ای وجود ندارد؛ اعتقادی درست است یا خیر؟

پاسخ مسئله‌ی ۸: همه‌ی فیلسوفان این نوع درستی اتفاق به معنای ذکر شده را انکار کرده‌اند و می‌گویند چون هر معلولی به علت نیاز دارد و یک رابطه‌ی ضروری میان علت و معلول است، نمی‌شود که میان حوادث رابطه‌ای ضروری برقرار نباشد. اگر عوامل پیدایش باران وجود داشته باشد حتماً باران خواهد بارید.

مسئله ۹: با استدلال، دیدگاه کسانی که معتقدند اتفاق به معنی عدم سنخیتی میان اشیاء و آثار آنها، دیدگاهی درست است را؛ نقد کنید.

پاسخ مسئله ۹: بسیاری از فیلسوفان از جمله ابن سینا، ملاصدرا، علامه طباطبایی و برخی فیلسوفان اروپایی تحقق این معنا از اتفاق را ممکن نمی‌دانند. زیرا قبول این معنای اتفاق، نفی اصل سنخیت علت و معلول را به دنبال دارد. آنان می‌گویند اگر کسی واقعاً اصل سنخیت علت و معلول را انکار کند و پدید آمدن هر چیزی را از هر چیزی ممکن بداند؛ دست به هیچ کاری نخواهد زد. علاوه بر این چنین فردی نمی‌تواند نظم و هماهنگی موجود در طبیعت را تبیین کند و دلیل آن را به دست دهد.

مسئله ۱۰: اتفاق به این معنا که هدف و غایتی در حرکات و نظم جهان موجود نیست و جهان به سمت هدفی ویژه نمی‌رود؛ چه پیامدی به دنبال دارد و فلاسفه درباره‌ی آن چه مواضعی گرفته‌اند؟

پاسخ مسئله ۱۰: پذیرش این معنا از اتفاق نفی ((علت نخستین جهان)) و ((آفریننده)) را به دنبال دارد. زیرا غایتمند بودن جهان به این معناست که مجموعه‌ی حوادثی که در جهان رخ می‌دهد، هدف و غایتی معین و از پیش تعیین شده را دنبال می‌کند و قبول این غایتمندی فقط با قبول علت نخستین و علت‌العلل امکان‌پذیر است. فلاسفه نسبت به این معنای اتفاق به دو دسته تقسیم شده‌اند. الف) گروهی که معتقدند که جهان یک علت‌العلل دارد؛ تحقق این معنا از اتفاق را امکان‌پذیر نمی‌دانند و معتقدند جهان به سوی یک هدف غایی پیش می‌رود. ب) دسته‌ای که به وجود خدا و علت نخستین معتقد نیستند و غایتمندی سلسله حوادث جهان را انکار می‌کنند و وجود فرآیندهای تکاملی را امری اتفاقی به حساب می‌آورند.

مسئله ۱۱: آیا باور اتفاق به معنای رخ دادن حوادث پیش‌بینی نشده، دیدگاهی قابل پذیرش است؟ از دیدگاه خود با استدلال دفاع کنید.

پاسخ مسئله ۱۱: این معنا از اتفاق با هیچکدام از اصول و لوازم علیت مخالف نیست؛ بنابراین کاربرد درستی دارد و مربوط به علم ناقص و محدود ما نسبت به حوادث پیرامونی است. مثلاً شخص که اتفاقی با دوستش دیدار می‌کند؛ صرفاً نمی‌داند دوستش به همان جایی می‌رود که او خواهد رفت لذا دیدار با او را اتفاقی تلقی می‌کند.

پایان درس چهارم

باسمه تعالی

«سوالات مفهومی فلسفه ی ۲ پایه ی دوازدهم رشته ی ادبیات و علوم انسانی-علوم و معارف
اسلامی»

تهیه کننده: محمدمهدی حاتمی

دکترای فلسفه

سرگروه فلسفه و منطق استان کرمانشاه

درس پنجم

خدا در فلسفه (۱)

مسئله ی ۱: صحیح یا غلط بودن عبارت های زیر را مشخص کنید.

الف) به نظر کاتینگهام عامل اصلی معرفی خدا به عنوان عامل اصلی معنابخشی به زندگی، سیر نزولی استدلال های عقلی و فلسفی در اروپا در بحث اثبات وجود خداست.

صحیح غلط

پاسخ الف) صحیح است.

ب) اندیشیدن درباره ی خدا یک موضوع مربوط به همه ی جوامع نیست و فقط به ادیان مربوط است.

صحیح غلط

پاسخ ب) غلط است.

ج) از نظر افلاطون کار خداوند هدف خاصی را دنبال نمی‌کند.

غلط   صحیح

پاسخ ج) غلط است.

د) اعتقاد به چندخدایی همانند اعتقاد به توحید می‌تواند نظام حکیمانه‌ی جهان را تبیین کند.

غلط   صحیح

پاسخ د) غلط است.

سوال ۲: جای خالی را با عبارت مناسب پر کنید.

الف) ..... ابداع‌کننده‌ی خداشناسی فلسفی است.

پاسخ الف) افلاطون

ب) برهان مشهور ارسطو در اثبات خداوند ..... نام دارد.

پاسخ ب) برهان حرکت

ج) افلاطون در مواردی خدا را ..... و در موارد دیگری او را ..... می‌نامد.

پاسخ ج) مثال خیر - خالق

مسئله ۳: گزینه‌ی مناسب را انتخاب کنید.

۳,۱) ایمانوئل کانت از چه طریقی به اثبات وجود خدا می‌پردازد؟

الف) برهان معرفت‌شناختی

ب) برهان هستی‌شناختی

ج) برهان اخلاقی

د) همه‌ی موارد

پاسخ ۱) (۳,۱) برهان اخلاقی

۳,۲) کدام فیلسوف تجربه‌های درونی معنوی را دلیلی بر وجود خدا می‌داند؟

الف) سورن کی‌یرکگور

ب) هانری برگسون

ج) ویلیام جیمز

د) همه‌ی موارد

پاسخ ۲) (۳,۲) گزینه‌ی دال - همه‌ی موارد

۳,۳) کدام فیلسوف ایمان را هدیه‌ی خدا به انسان می‌داند؟

الف) سورن کی‌یرکگور

ب) هانری برگسون

ج) ویلیام جیمز

د) فنودور داستایفسکی

پاسخ ۳,۳) گزینه‌ی الف - سورن کی پرکگور

۳,۴) برهان براساس سلسله‌مراتب خوبی در اثبات وجود خداوند نخستین بار توسط کدام فیلسوف اقامه شد؟

الف) افلاطون

ب) ارسطو

ج) فارابی

د) ابن سینا

پاسخ ۳,۴) گزینه‌ی ب، ارسطو

۳,۵) دیوید هیوم مهم‌ترین برهان در اثبات وجود خداوند را چه برهانی می‌داند؟ و آیا آن را در اثبات وجود خدا کافی می‌داند و یا خیر؟

الف) سورن کی پرکگور

ب) هانری برگسون

ج) ویلیام جیمز

د) فنودور داستایفسکی

پاسخ ۳,۵) گزینه‌ی جیمز. ویلیام جیمز

۳,۶) این جمله از کدام فیلسوف غربی است؟ "من معتقدم که دلیل وجود خدا عمدتاً در تجربه‌های شخصی درونی ما نهفته است"

الف) برهان نظم - بله

ب) برهان علیت - بله

ج) برهان نظم - خیر

د) برهان علیت - خیر

پاسخ ۳,۶) گزینه‌ی جیم.

۳,۷) کدام گزینه تشبیه مناسب‌تری از مثال خیر افلاطون به دست می‌دهد.

الف) خورشید

ب) ماه

ج) زمین

د) شهاب‌سنگ

پاسخ ۳,۷) گزینه‌ی الف، خورشید.

۳,۸) این جمله از کدام فیلسوف غربی است؟ "یگانه سخنی که درباره‌ی نظم جهان و گردش آفتاب و ماه ستارگان می‌توان گفت این است که کلّ جهان در زیر فرمان عقل قرار دارد."

الف) افلاطون

ب) ارسطو

ج) دکارت

د) لایب‌نیتس

پاسخ ۳,۸) گزینه‌ی الف، افلاطون.

۳,۹) این جمله از کدام فیلسوف غربی است؟ "نمی‌شود که یک نظم و انتظام بر جهان حاکم باشد، بدون اینکه موجودی جاویدان و برتر از ماده در کار نباشد"

الف) افلاطون

ب) ارسطو

ج) دکارت

د) لایب‌نیتس

پاسخ ۳,۹) گزینه‌ی ب، ارسطو.

مسئله ۴: جامعه‌ی یونانی در زمان افلاطون و ارسطو، چه تصویری درباره‌ی خدا داشتند؟

پاسخ مسئله ۴: جامعه‌ی یونانی در زمان افلاطون و ارسطو به خدایان متعدّد اعتقاد داشتند. و هر کدام را منشاء یک حقیقت در جهان می‌شمردند. مثلاً زئوس را خدای آسمان، آپولون را خدای خورشید و آرتیمیس را خدای عفت و خویشنداری می‌دانستند.

مسئله ۵: دیدگاه افلاطون درباره‌ی خدا را شرح دهید.

پاسخ مسئله ۵: افلاطون ابداع‌کننده‌ی خداشناسی فلسفی است. از نظر او ار خداوند هدف‌دار است. خدا باوری او با چندخدایی حاکم بر جامعه‌اش متفاوت است. به نظر افلاطون هستی خدا ثابت است. نه می‌زاید و نه از میان می‌رود. نه چیزی را به خود راه می‌دهد و نه خود در چیزی فرو می‌رود. نه دیدنی است و نه از طریق حواس دریافتنی است.

فقط با تفکر و تعقل می توان به او دست یافت و از او بهره مند شد. افلاطون گاهی خدا را مثال خیر (= چیزی که همه چیز در پرتو آن دارای حقیقت می شود) و گاهی خالق می نامد.

مسئله ۶: آیا باور به چندخدایی معادل با باور به بی خدایی است؟ در این زمینه بحث کنید.

پاسخ مسئله ۶: بله. چندخدایی یا همان شرک نمی تواند نظم حکیمانه‌ی جهان را تبیین کند. به خصوص که چندخدایی‌ها عقیده داشتند که میان خدایان اختلاف و جنگ رخ می دهد و هر کدام از آنها می خواهد بر دیگران چیره شود. لذا این اعتقاد تفاوتی با بی خدایی ندارد.

مسئله ۷: بر سلسله مراتب خوبی یک برهان در اثبات وجود خداوند اقامه کنید.

پاسخ مسئله ۷: به طور کلی، هر جا که یک خوب تر و بهتر وجود دارد، خوب ترین و بهترین نیز هست. حال، در میان موجودات برخی خوب تر و برخی و بهتر از برخی دیگرند، پس حقیقتی هم هست که خوب ترین و بهترین است وجود دارد که از همه برتر است و این همان واقعیت الهی است.

مسئله ۸: بر اساس مفهوم حرکت، یک برهان بر وجود خداوند اقامه کنید.

پاسخ مسئله ۸: وجود حرکت در عالم، نیازمند یک محرک (=حرکت دهنده) است که خود آن محرک، حرکت نداشته باشد. زیرا اگر آن نیز حرکت داشته باشد، نیازمند یک محرک دیگر است و آن محرک دوم به همین ترتیب نیازمند محرک سوم است و سلسله‌ی محرک‌ها تا بی نهایت جلو خواهد رفت و چنین تسلسلی عقلاً محال است.

مسئله ۹: کدام فیلسوف اروپایی از تصور وجود خدا، دلیلی بر اثبات وجود خدا اقامه کرد؟ استدلال او را بازنویسی کنید.

پاسخ مسئله ۹: رنه دکارت فیلسوف فرانسوی چنین استدلالی اقامه کرد:

من از حقیقتی نامتناهی و علیم و قدیر که خود من و هر چیز دیگری به وسیله‌ی او خلق شده‌ایم، تصویری دارم. این تصور نمی تواند از خودم باشد؛ زیرا من موجودی نامتناهی‌ام. پس این تصور از من و هر موجود متناهی دیگری نیست بلکه از یک وجود نامتناهی است؛ اوست که می تواند چنین ادراکی به من بدهد.

مسئله ۱۰: دیوید هیوم چه نقدی بر برهان‌های اثبات خدا و به ویژه برهان نظم دارد؟ نظر او را شرح دهید.

پاسخ مسئله‌ی ۱۰: دیوید هیوم ادعا می‌کند که استدلال‌های فیلسوفان در اثبات خدا قابل نقدند. اولاً دلایلی که صرفاً متکی بر عقل باشند مردودند؛ زیرا عقل اساساً ادراک مستقل از حس و تجربه ندارد. ثانیاً مهم‌ترین برهان فیلسوفان در اثبات خدا - یعنی برهان نظم - که از تجربه گرفته شده است نیز توانایی اثبات یک وجود ازلی ابدی و نامتناهی را ندارد. این برهان فقط می‌تواند ثابت کند که یک ناظم و مدبر این جهان را اداره می‌کند اما ثابت نمی‌کند که این ناظم، همان خداوندی است که نیازمند به علت نیست و واجب‌الوجود است.

مسئله‌ی ۱۱: کدام فیلسوف اروپایی از طریق اخلاق، دلیلی بر اثبات وجود خدا اقامه کرد؟ استدلال او را بازنویسی کنید.

پاسخ مسئله‌ی ۱۱: ایمانوئل کانت - زندگی انسان بدون رعایت اصول اخلاقی دچار هرج و مرج می‌گردد. اما رعایت اصول اخلاقی تنها در جایی معنا دارد که انسان خود را صاحب اراده و اختیار ببیند. این اختیار و اراده نمی‌تواند ویژگی بدن مادی باشد؛ بلکه ویژگی نفس غیرمادی است. سعادت این نفس غیرمادی در گرو کسب فضائل و رعایت اصول اخلاقی است. این نفس غیرمادی برای سعادت دائمی به جهانی ماورای جهان مادی نیامند است و چنین جهانی مشروط به وجود خدایی جاودان و نامتناهی است.

مسئله‌ی ۱۲: چه دلایلی موجب شد که برخی فیلسوفان غربی بین بحث از معنای زندگی و با بحث از وجود خدا، ارتباط ایجاد کنند؟

پاسخ مسئله‌ی ۱۲: رشد تفکر مادی پایه‌های اعتقاد به خدا را در جامعه‌ی غربی سست کرد. این امر موجب شد که زندگی بسیاری از مردم فاقد معنا و ارزش‌های متعالی گردد و بحران معنای زندگی پدید آید. بحران معناداری زندگی سبب گردید که برخی فیلسوفان، به جای ذکر دلایل در اثبات وجود او، به رابطه‌ی میان اعتقاد به خدا و معنای زندگی توجه کنند و نشان دهند که زندگی بدون اعتقاد به خدایی که مبدا خیر و زیبایی و ناظر بر انسان باشد، دچار خلا معنایی و پوچی آزاردهنده خواهد شد.

مسئله‌ی ۱۳: آیا پذیرش خدا در زندگی، زندگی ما را معنادار می‌کند یا خیر؟ دیدگاه خود را مطرح کنید.

پاسخ مسئله‌ی ۱۳: قبول خداوند در زندگی، ما را در بستری قرار می‌دهد که آن را با ارزش و اهمیت می‌سازد و این امید را می‌دهد که به جای اینکه احساس کنیم در جهان بیگانه‌ای افتاده‌ایم که در آن هیچ امری در نهایت اهمیت ندارد، می‌توانیم مأمّن و پناهگاهی بیابیم.

پایان درس پنجم

باسمه تعالی

«سوالات مفهومی فلسفه ی ۲ پایه ی دوازدهم رشته ی ادبیات و علوم انسانی-علوم و معارف
اسلامی»

تهیه کننده: محمدمهدی حاتمی

دکترای فلسفه

سرگروه فلسفه و منطق استان کرمانشاه

درس ششم

خدا در فلسفه (۲)

مسئله ی ۱: صحیح یا غلط بودن عبارت های زیر را مشخص کنید.

الف) فیلسوفان مسلمان، نظرشان بر این است که اثبات وجود خدا از طریق استدلال عقلی امکان پذیر نیست.

صحیح غلط

پاسخ الف) غلط است.

ب) برخی فیلسوفان مغرب زمین ، نظرشان بر این است که اثبات وجود خدا از طریق استدلال عقلی امکان پذیر

نیست. صحیح غلط

پاسخ ب) صحیح است.

ج) در برهان فارابی برای اثبات وجود خدا، از محال بودن تسلسل علل نامتناهی استفاده شده است.

صحیح غلط

پاسخ ج) صحیح است.

د) سلسله‌ی علت‌ها می‌تواند تا بی‌نهایت ادامه داشته باشد. صحیح غلط

پاسخ د) غلط است.

ه) در برهان ابن‌سینا برای اثبات وجود خدا از مفاهیم وجوب و امکان، استفاده شده است.

صحیح غلط

پاسخ ه) صحیح است.

مسئله‌ی ۲: جای خالی را با عبارت مناسب پر کنید.

ابن‌سینا، واجب‌الوجود را بر دو قسم تقسیم می‌کند: ..... و .....

پاسخ: واجب‌الوجود بالذات و واجب‌الوجود بالغير

مسئله‌ی ۳: گزینه‌ی مناسب را انتخاب کنید.

۳,۱) کدام فیلسوف غربی در اثبات وجود خدا از مفاهیم وجوب و امکان استفاده کرده است؟

الف) افلاطون

ب) ارسطو

ج) آگوستین

د) آکویناس

پاسخ ۳,۱) دال - آکویناس

۳,۲) کدام فیلسوف مسلمان در بحث از اثبات وجود خدا از مفهوم امکان فقری استفاده کرد؟

الف) فارابی

ب) ابن سینا

ج) شیخ اشراق

د) ملاصدرا

پاسخ ۳,۲) دال - ملاصدرا

۳,۳) کدام فیلسوف مسلمان رابطه‌ی انسان و خدا را بر اساس مفهوم عشق، شرح می‌دهد؟

الف) فارابی

ب) ابن سینا

ج) شیخ اشراق

د) ملاصدرا

پاسخ ۳,۳) ب - ابن سینا

مسئله ۴: برهان فارابی در اثبات وجود خدا را بازنویسی کنید.

پاسخ ۴: این برهان چهار مقدمه و یک نتیجه دارد که می‌توان آن را به صورت زیر بازنویسی کرد:

مقدمه‌ی اول: در جهان پیرامون ما اشیایی هستند که وجودشان از خودشان نیست و معلول چیزهای دیگرند.

مقدمه‌ی دوم: هر چیزی که وجودش از خودش نباشد، علتی مقدم بر خود دارد که به او وجود می‌دهد.

مقدمه‌ی سوم: اگر معلولی که اکنون موجود است علتی داشته باشد که آن علت هم خودش معلول باشد، به ناچار این

معلول هم علت دیگری دارد، حال اگر این علت دوم معلول علت سوم باشد، برای موجود شدن به علت سوم نیازمند

است. اگر بخواهد این سلسله‌ی علت‌ها تا بی‌نهایت پیش برود، یعنی منتهی به علتی نشود که معلول دیگری نباشد،

تسلسل علت‌های نامتناهی پیش می‌آید.

مقدمه‌ی چهارم: تسلسل علت‌ها محال است.

نتیجه: چون سلسله‌ی علت‌ها و معلول‌ها نمی‌تواند تا بی‌نهایت به عقب برگردد، پس ذر ابتدای ساینه‌ی علت‌ها و معلول‌ها، علتی وجود دارد که وجودش وابسته به دیگری نیست و وجود برایش ضروری است، یعنی خودش واجب-الوجود و عله‌العلل موجودات دیگر است.

مسئله ۵: ابتدا منظور از تسلسل در علت‌ها را تعریف کنید و سپس اثبات کنید که تسلسل علت‌ها، محال است.
پاسخ ۵: منظور این است که سلسله‌ی علت‌ها و معلول‌ها تا بی‌نهایت ادامه داشته باشد. برای اثبات محال بودن تسلسل علت‌ها می‌توان استدلال زیر را اقامه کرد.
مقدمه ۱: اگر تسلسل علت‌ها تا بی‌نهایت به عقب برگردد؛ آن‌گاه باید بی‌نهایت موجود پدید آید تا نوبت به معلول پیش‌روی ما برسد.

مقدمه ۲: چنین نیست که بی‌نهایت موجود پدید آید تا نوبت به معلول پیش‌روی ما برسد.
نتیجه: تسلسل علت‌ها تا بی‌نهایت به عقب بر نمی‌گردد؛ و سلسله‌ی علت‌ها یک آغازگر دارد.

مسئله ۶: منظور از مفهوم امکان فقری را تشریح کنید.

پاسخ ۶: منظور آن است که همه‌ی موجودات و واقعیت‌ها، عین وابستگی و نیازمندی به غیرند. به این وابستگی و نیازمندی، امکان فقری می‌گویند.

مسئله ۷: بر اساس مفاهیم "وجوب" و "امکان" یک استدلال در اثبات وجود خدا اقامه کنید.

پاسخ مسئله ۷: بر اساس مفاهیم "وجوب" و "امکان" می‌توان چنین استدلالی را صورت‌بندی کرد:

مقدمه ۱: اول: وقتی به موجودات این جهان نگاه می‌کنیم، می‌بینیم ه این موجودات در ذات خود نسبت به وجود و عدم (بودن و نبودن) مساوی‌اند؛ هم می‌توانند باشند هم می‌توانند نباشند. به عبارت دیگر، این موجودات ذاتاً ممکن-الوجودند.

مقدمه ۲: دوم: ممکن‌الوجود بالذات برای اینکه از تساوی میان وجود و عدم در آید و وجود برای آن ضروری گردد و موجود شود، نیازمند واجب‌الوجود بالذات است؛ یعنی موجودی که وجود، ذاتی او باشد و خودش ممکن‌الوجود نباشد.

نتیجه: پس موجودات این جهان به واجب‌الوجودی بالذات وابسته‌اند که آنها را از حالت امکانی خارج کرده و پدید آورده است.

مسئله ۸: بر اساس مفهوم امکان فقری، وجود خدا را اثبات کنید.

پاسخ مسئله ۸: برای اثبات وجود خدا بر اساس مفهوم امکان فقری می توان استدلال زیر را اقامه کرد:

مقدمه ی اول: به هر موجودی که نگاه می کنیم وجودش عین وابستگی و نیاز است.

مقدمه ی دوم: موجود وابسته و نیازمند باید به وجودی متصل باشد که در ذات خود، غیرنیازمند و برخوردار باشد.

نتیجه: پس موجودات این جهان وابسته به وجودی غیروابسته و غیرنیازمند هستند.

مسئله ۹: فلاسفه ی مسلمان چه نظری درباره ی معناداری حیات داشته اند؟ نظر آن را به اختصار شرح دهید.

پاسخ ۹: به نظر فیلسوفان مسلمان باید ابتدا وجود خدا را از طریق عقل و تفکر پذیرفت و سپس با وی ارتباط معنوی

برقرار کرد و یک زندگی معنادار و متعالی را سامان داد. وقتی اعتقاد به خدا می تواند به زندگی معنا دهد و انسان را

وارد مرتبه ای برتر از زندگی کند که واقعاً او را از یک راه معقول و درست پذیرفته باشد.

مسئله ۱۰: ملاصدرا بر اساس فلسفه ی خود چه نگاهی به کلّ جهان هستی دارد؟

پاسخ ۱۰: به نظر ملاصدرا، وجود دو گونه است: الف) وجود بی نیاز و غیروابسته ب) وجود نیازمند و وابسته. طبق

نظریه ی امکان فقری، یا فقر وجودی، جهان هستی یکپارچه نیاز و تعلق به ذات الهی است و از خود هیچ استقلالی

ندارد. اگر ذات الهی، یک لحظه پرتو عنایت خویش را باز گیرد، کل موجودات نابود می گردند و نور آنها خاموش

می شود.

مسئله ۱۱: معیارهای یک زندگی معنادار از منظر چه ویژگی هایی دارد؟

پاسخ ۱۱: این معیارها باید چنین باشد:

۱. جهان را غایتمند بیابد و این غایتمندی را توضیح دهد. ۲. انسان را موجودی هدفمند بشناسد و این هدف را

مشخص کند. ۳. برای انسان یک گرایش به خیر و زیبایی در یک حقیقت متعالی (یعنی خدا) قائل شود. ۴.

آرمانها مقدس و فراتر از زندگی مادی را معتبر و درست بدانند. ۵. در برابر یک وجود متعالی و برتر احساس

تعهد و مسئولیت ایجاد کند.

پایان درس ششم

باسمه تعالی

«سوالات مفهومی فلسفه ی ۲ پایه ی دوازدهم رشته ی ادبیات و علوم انسانی-علوم و معارف
اسلامی»

تهیه کننده: محمدمهدی حاتمی

دکترای فلسفه

سرگروه فلسفه و منطق استان کرمانشاه

درس هفتم

عقل در فلسفه ی (۱)

مسئله ی ۱: به صورت کوتاه پاسخ دهید.

۱.۱. منظور ارسطو از ناطق، وقتی انسان را حیوان نطق تعریف می کند چیست؟

پاسخ ۱،۱. منظور همان عاقل است.

۱.۲. کاربرد رایج عقل در بین مردم به چه چیزی اشاره می کند؟

پاسخ ۱،۲. توانی انسانی که به کمک آن استدلال می کنیم و از این طریق به دانش ها و حقایقی دست می یابیم.

۱.۳. منظور از اینکه فرشتگان(عقول) حقایق را شهود می کنند، چیست؟

پاسخ ۱،۳. یعنی علم فرشتگان از طریق استدلال و کنار هم چیدن مفاهیم نیست و فرشتگان از واسطه ی مفهومی و استدلالی بی نیازند.

۱.۴. عقل نظری چیست؟

پاسخ ۱،۴. عقل از آن جهت که درباره ی اشیا و چگونگی آنها بحث می کند، عقل نظری نامیده می شود.

۱.۵. عقل عملی چیست؟

پاسخ ۱,۵. عقل از آن جهت که درباره‌ی رفتارهای اختیاری انسان و بایدها و نبایدها بحث می‌کند، عقل عملی نامید می‌شود.

۱.۶. در دوره‌ی دو حاکمیت کلیسا، حکمای مسیحی تحت تاثیر کدام فیلسوفان بودند؟

پاسخ ۱,۶. در این دوره حکمای مسیحی تحت تاثیر کتاب‌های ابن سینا، ابن رشد و سایر فیلسوفان مسلمان بودند.

۱.۷. اوگوست کنت در قرن نوزدهم چه نقدی به فیلسوفان وارد کرد؟

پاسخ ۱,۷. او می‌گفت نگاه فیلسوفان به جهان هستی، ناظر به واقعیت نیست بلکه ساخته‌ی ذهن آنان و حاصلتاملات ذهنی‌شان است.

۱.۸. دو کاربرد عقل در فلسفه را نام ببرید.

پاسخ ۱,۸. الف) عقل به عنوان دستگاه تفکر و استدلال ب) عقل به عنوان یک موجود متعالی و برتر از ماده

مسئله‌ی ۲. با توجه به تمایز عقل نظری و عقل عملی، گزاره‌های زیر را در جدول قرار دهید.

(آب، در ۱۰۰ درجه به جوش می‌آید. انسان حیوانِ ناطق است. نباید دروغ گفت. انسان، موجودی دارای اختیار است. دروغ-گویی بد است. شایسته است که حکومت عادلانه رفتار کند.)

عقل نظری	عقل عملی

پاسخ مسئله‌ی ۲.

عقل نظری	عقل عملی
آب، در ۱۰۰ درجه به جوش می‌آید. انسان حیوانِ ناطق است. انسان، موجودی دارای اختیار است.	نباید دروغ گفت. دروغ‌گویی بد است. شایسته است که حکومت عادلانه رفتار کند.

مسئله‌ی ۳. به نظر آگوست کنت، عقل جچه زمانی به واقعیت دست می‌یابد؟

پاسخ مسئله‌ی ۳. از نظر کنت، عقل صرفاً آنگاه که با روش تجربی و حسی وارد عمل می‌شود به واقعیت دست می‌یابد و به علم می‌رسد.

مسئله‌ی ۴. رنه دکارت چه موضعی نسبت به عقل داشت؟ دیدگاهش را شرح دهید.

پاسخ مسئله‌ی ۴. دکارت که با ریاضیات به خوبی آشنا بود، به همه‌ی توانایی‌های عقلی و نیز به تجربه توجه داشت. او معتقد بود که عقل می‌تواند وجود خدا و نفس مجرد انسان و اختیار او را اثبات کند. البته او به عقل به عنوان یک حقیقت برتر و متعالی در جهان و انسان، عقیده‌ای نداشت و عقل را صرفاً یک دستگاه استدلال به حساب آورد.

مسئله‌ی ۵. در دوره‌ی اول حاکمیت کلیسا (قرن سوم تا نهم) بزرگان کلیسا چه دیدگاهی نسبت به عقل داشتند؟

پاسخ مسئله‌ی ۵. در این دوره بزرگان کلیسا چون و چرای عقل را عامل تضعیف ایمان می‌دانستند. حتی برخی استدلال می‌کردند که عقل امری شیطانی است و در برابر اتدلال عقلی می‌ایستادند.

مسئله‌ی ۶. در دوره‌ی دوم حاکمیت کلیسا (قرن دهم تا سیزدهم) بزرگان کلیسا چه دیدگاهی نسبت به عقل داشتند؟

پاسخ مسئله‌ی ۶. در این دوره کمای مسیحی ت تاثیر کتاب‌های فلسفی مسلمانان که به زبان‌های اروپایی ترجمه شده بود، به عقل و تبیین عقلانی مسائل دینی روی آوردند؛ ام از آنجا که عقل و عقلانیت با مبانی اولیه‌ی کلیسای کاتولیک سازگاری داشت، به تدریج به گسترش عقل‌گرایی و عقب‌نشینی تفکر دینی مسیحیت انجامید.

مسئله‌ی ۷. تقابل عقل و دین در دوره‌ی رنسانس چه نتیجه‌ای به دنبال داشت؟

پاسخ مسئله‌ی ۷. در دوره‌ی رنسانی، عقل جایگاه ممتازی پیدا کرد و یگانه مرجع درستی و نادرستی افکار و عقاید تلقی شد. این عقل‌گرایی به تدریج موجب شد که عقل جای دین را بگیرد و دین را در گوشه‌ای از زندگی انسان‌های اروپایی به حاشیه راند.

مسئله‌ی ۸. دیدگاه ارسطو درباره‌ی عقل و استدلال عقلی را بازنویسی کنید.

پاسخ مسئله‌ی ۸. ارسطو انسان را به حیوان ناطق تعریف کرد و مقصود از نطق را همان تفکر و تعقل دانست. او عقل را ذاتی انسان می‌دانست و به عقل به عنوان قوه‌ی استدلال انسان توجه ویژه‌ای داشت. او توضیح داد که عقل بر اساس کاری که انجام

می دهد به عقل نظری و عقل عملی تقسیم می شود. او همچنین انواع استدلال را در بخش منطق خود، متمایز کرد و استدلال عقلی محض را از استدلال تجربی جدا ساخت.

مسئله ۹. صحیح یا غلط بودن گزاره های زیر را مشخص کنید.

۹,۱. عقول در فلسفه ی اسلامی گاهی به معنای فرشتگان به کار می رود.

صحیح غلط

پاسخ ۹,۱. صحیح است.

۹,۲. به نظر فیلسوفان مسلمان، عقل در انسان ها با قدرت و شدت متفاوت وجود دارد.

صحیح غلط

پاسخ ۹,۲. صحیح است.

۹,۳. عقول حقایق اشیاء را شهود می کنند.

صحیح غلط

پاسخ ۹,۳. صحیح است.

۹,۴. روح انسان با تهذیب نفس، می تواند به مرحله ی عقل مجرد از ماده برسد.

صحیح غلط

پاسخ ۹,۴. صحیح است.

۹,۵. در اندیشه ی حکیمان ایران قدیم، خرد با وجود آفریدگار متحد و یگانه است.

صحیح غلط

پاسخ ۹,۵. صحیح است.

۹,۶. از نظر هراکلیتوس، اشیاء عالم، کلمات حقیقت برترند.

صحیح غلط

پاسخ ۹,۶. صحیح است.

۹,۷. یکی از کائن های اولیه ی عقل گرایی ایران باستان است.

صحيح □ غلط □

پاسخ ۹,۷. صحيح است.

مسئله ۱۰. گزینه‌ی مناسب را انتخاب کنید.

۱۰,۱. کدام فیلسوف از حقیقتی به نام لوگوس سخن می‌گوید.

الف) هراکلیتوس □   ب) پارمنیدس □   ج) فیثاغورس □   د) پروتاگوراس □
پاسخ ۱۰,۱. الف - هراکلیتوس

۱۰,۲. عقل نزد مردمان چه معنایی دارد؟

الف) دستگاه تفکر □   ب) وجود مجرد از ماده □   ج) الف و ب □   د) هیچکدام □
پاسخ ۱۰,۲. الف - دستگاه تفکر

۱۰,۳. ارسطو چه تقسیم‌بندی‌ای از عقل انسانی می‌کند؟

الف) عقول ده‌گانه □   ب) عقل نظری و عملی □   ج) الف و ب □   د) هیچکدام □
پاسخ ۱۰,۳. ب - عقل نظری و عملی

۱۰,۴. کدام گزینه درباره‌ی قرون وسطی و رنسانس غلط است؟

الف) در دوره‌ی اول حاکمیت کلیسا، عقل عامل تضعیف ایمان معرفی می‌شد. □

ب) در دوره‌ی دوم حاکمیت کلیسا، حکما مسیحی با آثار عقلی فیلسوفان مسلمان آشنا شدند. □

ج) تحت حاکمیت کلیسا، عقل و دین نهایتاً سازگار شدند. □

د) در دوره‌ی رنسانس، عقل نهایتاً جایگزین دین شد. □

پاسخ ۱۰,۴. گزینه‌ی ج - تحت حاکمیت کلیسا، عقل و دین نهایتاً سازگار شدند

۱۰,۵. فرانسیس بیکن کدام روش را بهترین روش پیشرفت بشر می‌دانست؟

الف) روش عقلی □   ب) روش تجربی □   ج) روش عقلی و روش تجربی □   د) هیچکدام □

پاسخ ۱۰,۵. گزینه‌ی ب - روش تجربی

۱۰,۶. کدام گزینه درباره‌ی عقول مجرد از ماده درست است؟

الف) عقول مجرد، در قید زمان و مکان نیستند.

ب) عقول مجرد در افعال خود به ابزار مادی نیاز ندارند.

ج) فرشتگان الهی، موجوداتی عقلانی‌اند.

د) همه‌ی موارد.

پاسخ ۱۰,۶. دال - همه‌ی موارد درست است.

۱۰,۷. کدام گزینه درباره‌ی عقول مجرد از ماده درست است؟

الف) عقول حقایق اشیا را شهود می‌کنند.

ب) روح انسانی، استعداد رسیدن به مرتبه‌ی عقول مجرد از ماده را دارد.

ج) عقول مجرد از ماده، به مفاهیم و استدلال مفهومی نیازی ندارند.

د) همه‌ی موارد.

پاسخ ۱۰,۷. دال - همه‌ی موارد درست است.

۱۰,۸. انسان با چه روشی می‌تواند روح خود را به مرتبه‌ی عقول مجرد از ماده وصل کند؟

الف) تأمل در استدلال عقلی

ب) تأمل در استدلال تجربی

ج) تهذیب نفس

د) همه‌ی موارد

پاسخ ۱۰,۸. گزینه‌ی جیم - تهذیب نفس

۱۰,۹. کدام گزینه درباره‌ی عقل از دیدگاه هراکلیتوس غلط است؟

الف) هراکلیتوس از لوگوس، سخن می گوید.

ب) اشیاء عالم، ظهوراتِ عقل اند.

ج) لوگوس به معنای عقل و به معنای سخن است.

د) لوگوس فقط به معنای عقل است.

پاسخ ۱۰،۹. گزینه‌ی دال

مسئله ۱۱. کاربردهای عقل در فلسفه را نام ببرید و هر کدام را به اختصار شرح دهید.

پاسخ ۱۱. عقل در فلسفه دو کاربرد دارد:

الف) عقل به معنای دستگاه تفکر: انسان با عقل خود استدلال می کند و می تواند دریابد چه چیزهایی هست و چه چیزهایی نیست (عقل نظری) و نیز می تواند بفهمد کدام کار خوب است و کدام کار بد است (عقل عملی).

ب) عقل به معنای موجوداتی که از ماده و جسم مجردند و در قید زمان و مکان نیستند. برخی از فیلسوفان معتقدند که علاوه بر عالم طبیعت، عوالم دیگری هم وجود دارد که با حواس ظاهری نمی توان آنها را درک کرد. یکی از این عوالم، عالم عقل است.

مسئله ۱۲. چرا فیلسوفان بیشترین استفاده را از عقل می کنند؟

پاسخ ۱۲. از آنجا که فلسفه با استدلال عقلی سروکار دارد، استفاده از عقل در این دانش از سایر دانش‌ها بیشتر است و معمولاً فلسفه را با عقل و استدلال عقلی همراه می دانند.

مسئله ۱۳. عقل نزد حکای ایران باستان، چه معنایی داشته است؟ نظر آنها را شرح دهید.

پاسخ ۱۳. در اندیشه‌ی حکیمان ایران باستان، خرد با وجود آفریدگار متحد و یگانه است و آفریدگار، کل جهان را با خرد و عقل رهبری می کند. آنان عقیده داشتند که خرد بر اساس خرد می آفریند. و می گفتند مزدا که همان خداست با خرد خود جهانیان و وجدان‌ها و خردها را آفریده است. این خرد که آفریده‌ی آفریننده است، وجودی عقلانی است که خرد و عقل انسان‌ها، پرتو و مظهر اوست.

مسئله ۱۴. عقل نزد هراکلیتوس، چه معنایی داشته است؟ نظر آنها را شرح دهید.

پاسخ ۱۴. هراکلیتوس از حقیقتی به نام لوگوس سخن می گوید. لوگوس هم به معنای عقل است و هم به معنی سخن. از نظر او، کلمه و سخن، ظهور و پرتو عقل متعالی و برتر است. از نظر هراکلیتوس، عقلی یک حقیقت برتر است که جهان و اشیاء جهان، ظهور او هستند.

پایان درس هفتم

باسمه تعالی

«سوالات مفهومی فلسفه ی ۲ پایه ی دوازدهم رشته ی ادبیات و علوم انسانی-علوم و معارف
اسلامی»

تهیه کننده: محمدمهدی حاتمی

دکترای فلسفه

سرگروه فلسفه و منطق استان کرمانشاه

درس هشتم

عقل در فلسفه ی (۲)

مسئله ی ۱: صحیح یا غلط بودن عبارت های زیر را مشخص کنید.

۱.۱. در تمدن اسلامی علوم عقلی و فلسفه، رشد چشم گیری داشته است.

صحیح غلط

پاسخ ۱،۱. صحیح است.

۱.۲. پیام الهی و سخنان پامبر اکرم، یکی از عوامل توجه به عقل و عقلانیت در جهان اسلام بوده است.

صحیح غلط

پاسخ ۱،۲. صحیح است.

۱.۳. عقل در فرهنگ عمومی مسلمانان، جایگاه ویژه ای داشته است.

صحیح غلط

پاسخ ۱،۳. صحیح است.

۱.۴. کمتر شخصیتی در جهان اسلام مشاهده می کنیم که با عقل موافق باشد.

صحیح غلط

پاسخ ۱,۴. غلط است.

۱.۵. از نظر فارابی و ابن سینا، عقل اول، نخستین مخلوق خداست.

غلط صحیح

پاسخ ۱,۵. صحیح است.

۱.۶. عقلی که در انسان هست، پرتویی از عالم عقول است.

غلط صحیح

پاسخ ۱,۶. صحیح است.

۱.۷. توانمندی عقلانی ما انسان‌ها، یکسان و نامحدود است.

غلط صحیح

پاسخ ۱,۷. غلط است

۱.۸. فیلسوفان مسلمان، روشن‌تر و دقیق‌تر از هراکلیتوس، وجود حقیقت مجرد از ماده را اثبات کردند.

غلط صحیح

پاسخ ۱,۸. صحیح است.

۱.۹. فیض خداوند، توسط عقول مجرد از ماده، به عوالم دیگر می‌رسد.

غلط صحیح

پاسخ ۱,۹. صحیح است.

۱.۱۰. عقل انسان به شرط تربیت، می‌تواند حقایق را مانند عقول مجرد از ماده شهود کند.

غلط صحیح

پاسخ ۱,۱۰. صحیح است.

۱.۱۱. به نظر فارابی و ابن سینا، عقل در هنگام تولد به صورت یک استعداد در انسان وجود دارد که باید تربیت شود.

صحيح □ غلط □

پاسخ ۱،۱۱. صحيح است.

مسئله ۲. مخالفان با عقل در جهان اسلام به چه شکلی ظهور کرد؟

پاسخ ۲. الف) محدود کردن دایره‌ی اعتبار عقل در عین پذیرش؛ آن ب) مخالفت با فلسفه و منطق، تخت عنوان دستاوردی یونانی.

مسئله ۳. در جهان اسلام، کسانی که به محدود کردن دایره‌ی اعتبار عقل باور داشتند، چه می‌گفتند؟

پاسخ ۳. آن‌ها می‌گفتند که برخی روش‌های عقلی در مسائل دینی کاربردی ندارد و کسانی ه از این روش‌ها استفاده می‌کنند، مرتکب خطا می‌شوند و به دین آسیب وارد می‌کنند.

مسئله ۴. در جهان اسلام، کسانی که منطق و فلسفه را دستاوردی یونانی می‌دانستند، چه می‌گفتند؟

پاسخ ۴. آن‌ها می‌گفتند دانش فلسفه از یونان وارد جهان اسلام شده‌است و دربردارنده‌ی عقاید کسانی مثل سقراط، افلاطون و ارسطو است و این عقاید با عقاید اسلامی سازگار ندارد.

مسئله ۸. تصور کنید شخصی، فلسفه را به دلیل اینکه دانشی یونانی و مخالف عقاید سلامی است ردّ می‌کند. در مقام نقد چه پاسخی به او می‌دهید.

اولاً بسیاری از اندیشه‌های فیلسوفان یونانی، سقراط و افلاطون و ارسطو، با آموزه‌های اسلامی سازگاری دارد. ثانیاً فلسفه، شاخه‌ای از معرفت بشری است و هر فردی فارغ از نژاد، دین، کشور و جنسیت می‌تواند وارد آن شود و در مسائل آن تحقیق کند. ثالثاً فلسفه به معنای پیروی از آراء فیلسوفان نیست بلکه به معنای بحث استدلالی و منتقدانه درباره‌ی حقیقت اشیاء است و استدلال و انتقاد عقلی مستقل از یونانی، ایرانی و عرب بودن است. رابعاً استفاده‌ی عقلانی و انتقادی از آراء اندیشمندان مختلف، از نظر دینی بدون اشکال است.

مسئله ۹. جای خالی را با عبارت مناسب پر کنید.

۹,۱. عقل فیض رسان به عقل انسان‌ها ..... نام دارد.

پاسخ ۹,۱. عقل فعال.

۹,۲. از نظر فارابی و ابن سینا، اولین مخلوق خدا ..... است.

پاسخ ۹,۲. عقل اول.

۹,۳. نسبت عقل فعال به انسان‌ها مانند نسبت ..... است.

پاسخ ۹,۳. نسبت آفتاب به چشم.

۹,۴. بهترین ابزار برای تفکر در آیات و روایات ..... است.

پاسخی ۹,۴. عقل

مسئله ۱۰. گزینه‌ی مناسب را انتخاب کنید.

۱۰,۱. نوزاد انسان که هیچ ادراک عقلی ندارد، اما استعداد و آمادگی درک معقولات را دارد، صاحب چه عقلی است؟

الف) عقل هیولانی   ب) عقل بالملکه   ج) عقل بالفعل   د) عقل بالمستفاد

پاسخ ۱۰,۱. گزینه‌ی الف - عقل هیولانی

۱۰,۲. درک اولی از قضایای ضروری و آمادگی برای کسب دانش، مربوط به کدام عقل است؟

الف) عقل هیولانی   ب) عقل بالملکه   ج) عقل بالفعل   د) عقل بالمستفاد

پاسخ ۱۰,۲. گزینه‌ی ب - عقل بالملکه

۱۰,۳. عقل به فعلیت رسیده و شکوفا، چه عقلی است؟

الف) عقل هیولانی   ب) عقل بالملکه   ج) عقل بالفعل   د) عقل بالمستفاد

پاسخ ۱۰,۳. گزینه‌ی جیم - عقل بالفعل

۱۰,۴. انسان، وقتی بر دانش مسلط شده و می‌تواند از آن استفاده کند، صاحب چه عقلی است؟

الف) عقل هیولانی   ب) عقل بالملکه   ج) عقل بالفعل   د) عقل بالمستفاد

پاسخ ۱۰,۴. گزینه‌ی دال - عقل بالمستفاد

۱۰،۵. این سخن از کیست؟

"هر کس عادت کرده سخنی را بدون دلیل بپذیرد، از حقیقت انسانی خارج شده است"

- الف) فارابی   ب) ابن سینا   ج) شهاب‌الدین سهروردی   د) ملاصدرا
- پاسخ ۱۰،۵. گزینه‌ی ب - ابن سینا

۱۱،۵.

این سخن از کیست؟

"امکان ندارد که احام و قوانین دین حق و قوانین روشن الهی با دانش و معرفت یقینی و قطعی در تقابل باشد."

- الف) فارابی   ب) ابن سینا   ج) شهاب‌الدین سهروردی   د) ملاصدرا
- پاسخ ۱۱،۵. گزینه‌ی دال - ملاصدرا

مسئله ۱۱. دو کاربرد عقل، نزد فیلسوفان مسلمان را نام ببرید.

پاسخ ۱۱. الف) عقل به عنوان موجودی برتر و متعالی ب) عقل به عنوان قوه‌ی استدلال و شناخت

مسئله ۱۲. ستون الف را به ستون ب وصل کنید.

ستون الف	ستون ب
درک اولی از قضایای ضروری و آمادگی برای کسب دانش	عقل بالفعل
عقل نوزاد انسان	عقل بالمستفاد
عقل به فعلیت رسیده و شکوفا	عقل بالملکه
عقل فرد مسلط به دانش در کاربردهای مختلف آن	عقل هیولائی

پاسخ ۱۲.

عقل نوزاد انسان: عقل هیولائی

درک اولی از قضایای ضروری و آمادگی برای کسب دانش: عقل بالملکه

عقل به فعلیت رسیده و شکوفا: عقل بالفعل

عقل فرد مسلط به دانش در کاربردهای مختلف آن: عقل بالمستفاد

مسئله ۱۳. دیدگاه ابن سینا و فارابی درباره‌ی عقل به عنوان وجود متعالی را، شرح دهید.

پاسخ ۱۳. از نظر فارابی و ابن سینا، مرتبه‌ای از عالم هستی وجود دارد که مجرد از ماده است. این عالم، عالم عقول است. این موجودات مجرد، فیض خداوند را به عوالم دیگر می‌رسانند.

مسئله ۱۴. عقل انسان، چه نسبتی با عالم عقول دارد؟ شرح دهید.

پاسخ ۱۴. عقلی که در انسانست و به او توانایی اندیشیدن می‌دهد، پرتوی از عالم عقول است. عقل انسان اگر تربیت شود و رشد کند علاوه بر استدلال کردن می‌تواند حقایق را آنگونه که عقول در می‌کنند، شهود کند.

مسئله ۱۵. سازوکار فیض‌رسانی عقل فعال، به عقل انسانی را تشریح کنید.

پاسخ ۱۵. مقام و منزلت عقل فعال نسبت به انسان، مانند نسبت آفتاب است به چشم. همان‌طور که آفتاب نوربخشی می‌کند تا چشم انسان ببیند و بینا شود، عقل فعال نیز نخست چیزی به قوه‌ی عقل آدمی می‌رساند به طوری که فعلیت عقلی برای انسان ممکن می‌شود و در نتیجه، عقل شروع به فعالیت می‌کند و به ادراک حقایق نائل می‌شود.

مسئله ۱۶. منظور از عبارت "ما فرزندان دلیل هستیم" چیست؟ شرح دهید.

پاسخ ۱۶. یعنی هر نظر و هر مکتب و آیینی را که دلایل استوار عقلی دارد می‌پذیریم.

مسئله ۱۷. نظر فیلسوفان مسلمان درباره‌ی عقل به عنوان دستگاه تفکر و استدلال را شرح دهید.

پاسخ ۱۷. عموم فیلسوفان مسلمان عقیده دارند که همه‌ی راه‌های شناخت و انواع استدلال‌ها، از جمله استدلال تجربی، تمثیل و برهان عقلی محض، هر کدام در جایگاه خود روشی درست برای کسب دانش به حساب می‌آیند.

مسئله ۱۸. اگر عبارت‌های زیر، نظر عموم فیلسوفان مسلمان درباره‌ی عقل را به درستی بیان می‌کنند، جلوی آن‌ها

علامت (✓) بزنید، در غیر این صورت جلوی‌شان علامت (X) قرار دهید.

۱۸،۱. پذیرش اعتقادات دینی، نیازمند دلیل عقلی نیست.

پاسخ ۱۸،۱. X

۱۸،۲ استدلال عقلی، بنا به ظرفیت فکری افراد و سطح اجتماعی و فرهنگی آن‌ها متفاوت است.

پاسخ ۱۸،۲. ✓

۱۸،۳. دلیل و حجّت هر کس، به اندازه‌ی توان فکری اوست.

پاسخ ۱۸،۳. ✓

۱۸،۴. ایمان، بدون پشتوانه‌ی عقلی نیز ارزشمند است.

پاسخ ۱۸،۴. ✗

۱۸،۵. ایمان، بدون پشتوانه‌ی عقلی، ارزش چندانی ندارد.

پاسخ ۱۸،۵. ✓

۱۸،۶. ایمان، بدون پشتوانه‌ی عقلی، ممکن است انسان را به سوی کارهای غلط و اشتباه بکشاند.

پاسخ ۱۸،۶. ✓

۱۸،۷. راه کسب معرفت، منحصر در عقل است.

پاسخ ۱۸،۷. ✗

۱۸،۸. علاوه بر عقل، حس و شهود هم برای کسب معرفت، معتبر است.

پاسخ ۱۸،۸. ✓

۱۸،۹. تربیت خود و تهذیب نفس، یکی از راه‌های کسب معرفت است.

پاسخ ۱۸،۹. ✓

۱۸،۱۰. انبیای الهی، بالاترین دانش‌ها و معارف را از طریق وحی کسب می‌کنند.

پاسخ ۱۸،۱۰. ✓

مسئله ۱۹. به نظر شما، دلیل اینکه برخی فیلسوفان مسلمان مانند ملاصدرا و علامه‌ی طباطبایی، کتاب‌هایی در تفسیر قرآن نوشته‌اند چه بوده است؟

پاسخ ۱۹. عقل، بهترین ابزار برای تفکر در آیات و روایات است. با تفکر و تعقل، به معارف قرآن پی می‌بریم. به همین دلیل برخی فیلسوفان مسلمان، کتب‌هایی در تفسیر قرآن نوشته‌اند و از این طریق به برخی حقایق دست یافته‌اند.

مسئله ۲۰. فیلسوفان مسلمان، چه نسبیتی بین عقل، شهود و وحی برقرار می‌کنند؟ توضیح دهید؟
پاسخ ۲۰. استدلال عقلی، شهود و وحی، هر سه ما را به حقیقت واحد می‌رسانند و لذا در موضوعات واحد حتماً به یک نتیجه‌ی واحد خواهند رسید.

مسئله ۲۱. چرا گاهی میان دستاوردهای عقلی و داده‌های وحیانی، تعارض‌هایی وجود دارد؟ راه رفع این تعارض‌ها چیست؟

پاسخ ۲۱. ما انسان‌ها، چون توانمندی‌های عقلی محدود و متفاوتی داریم، ممکن است از استدلال عقلی درست استفاده نکنیم و به نتیجه‌های نادرست برسیم و احساس کنیم میان دستاوردهای عقلی ما و داده‌های وحی تعارض وجود دارد. در این موارد باید تلاش علمی خود را افزایش دهیم، از دانش دیگران بهره ببریم تا بتوانیم خطاهای خود را اصلاح نموده و از تهم تعارض میان یافته‌های عقلی و دستاوردهای وحیانی رهایی یابیم.

پایان درس هشتم

دکتر محمدعلی باقری - سرگروه فلسفه و منطق استان کرمانشاه

باسمه تعالی

«سوالات مفهومی فلسفه ی ۲ پایه ی دوازدهم رشته ی ادبیات و علوم انسانی-علوم و معارف
اسلامی»

تهیه کننده: محمدمهدی حاتمی

دکترای فلسفه

سرگروه فلسفه و منطق استان کرمانشاه

درس نهم

آغاز فلسفه

مسئله ی ۱. حیات عقلی چه زمانی در یک جامعه شکل می گیرد؟

پاسخ ۱،۱. وقتی که مردم یک جامعه به عقل و تفکر توجه کنند به طوری که عقلانیست جزء فرهنگ عمومی جامعه شود، حیات عقلی شکل می گیرد.

مسئله ی ۲. حیات علمی، کی در یک جامعه آغاز می شود؟

پاسخ ۱،۲. توجه به عقل و فر، حرکت به سوی دانش و رشد شاخه های مختلف علم را به دنبال دارد و حیات علمی آغاز می شود.

مسئله ی ۳. صحیح یا غلط بودن عبارتهای زیر را مشخص کنید.

۳،۱. یکی از شاخه های حیات علمی، حیات فلسفی است.

صحیح غلط

پاسخ ۳،۱. صحیح است.

۳،۲. اولین فیلسوف مشهور مسلمان ابو یوسف یعقوب بن اسحاق کندی است.

صحيح غلط

پاسخ ۳,۲. صحيح است.

۳,۳. اوليت شرطِ رشد و شکوفايي علمي در يک جامعه، وجودِ حياتِ عقلي است.

صحيح غلط

پاسخ ۳,۳. صحيح است.

۳,۴. حياتِ عقلي با ورود اندیشه‌های افلاطون و ارسطو، در جهانِ اسلام شکل گرفت.

صحيح غلط

پاسخ ۳,۴. غلط است.

مسئله ۴. حياتِ عقلي چه زماني در جهان اسلام شکل گرفت؟

پاسخ ۴. حياتِ عقلي مسلمانان، با ظهور اسلام و تشکيل جامعه‌ی اسلامی عصر پیامبر اکرم آغاز شد. پیامبر اکرم و قرآن کریم، حياتِ عقلي جامعه‌ی اسلامی را پایه‌گذاری کردند. جامعه‌ی اسلامی عصر پیامبر، در زمان کتاهي به مرتبه‌ای ممتاز از حياتِ عقلي رسيد.

مسئله ۵. زمينه‌های رشدِ فلسفه و تفکرِ عقلي در جهان اسلام را با توجه به قران کریم و سیره‌ی پیامبر، نام ببريد.

پاسخ ۵. اين زمينه‌ها عبارتند از:

۱. ارزش قائل شدن برای اصل تفکر و خردورزی؛

۲. تکریم علم به عنوان ثمره‌ی تفکر و خردورزی؛

۳. تکریم و احترام پیوسته‌ی عالمان و دانشمندان؛

۴. طرح مباحثات علمی و عقلي و فلسفی و به کار گرفتن شیوه‌های مختلف استدلال؛

۵. مذمت پیوسته‌ی نادانی و جهل، به طوری که در جامعه یک ویژگی منفی تلقی شود؛

۶. دعوت به یادگیری علوم دیگر ملت‌ها و تمدن‌ها و استفاده از آنها.

مسئله ۶. اگر عبارت‌های زیر، زمينه‌های رشد تفکرِ عقلي و فلسفی در جهان اسلام را به درستی بیان می‌کنند، جلوی

آنها علامتِ (✓) بزنيد، در غيرِ اين صورت جلوی شان علامت (X) قرار دهيد.

۶,۱. گفت‌وگوی عقلی در مباحث اعتقادی از زمان پیامبر اکرم آغاز شد.

پاسخ ۶,۱. ✓

۶,۲. در قرن اول هجری دانشمندی ظهور کرد که در مسائل اعتقادی با روش عقلی و استدلالی متبحر بودند.

پاسخ ۶,۲. ✓

۶,۳. بحث عقلی درباره‌ی موضوعاتی مثل وجود خدا، صفات خدا، ضرورت معاد و... در قرت اول هجری رایج شد.

پاسخ ۶,۳. ✓

۶,۴. حیات عقلی مسلمانان از ابتدای ظهور اسلام آغاز شد و در دو قرن بعد، بحیات فلسفی انجامید.

پاسخ ۶,۴. ✓

۶,۵. نهضت ترجمه کمک شایانی به شکل‌گیری حیات فلسفی در جهان اسلام کرد.

پاسخ ۶,۵. ✓

۶,۶. نهضت ترجمه در جهان اسلام منحصر به فلسفه و منطق بود.

پاسخ ۶,۶. X

۶,۷. حنین بن اسحاق مترجم معروف، گاهی معادل وزن کتابی که ترجمه کرده بود، زر دریافت می‌کرد.

پاسخ ۶,۷. ✓

۶,۸. مسلمانان در فلسفه، پیرو مطلق آراء افلاطون و ارسطو بودند.

پاسخ ۶,۸. X

۶,۹. در نهضت ترجمه کتاب‌هایی از زبان یونانی، پهلوی، هندی و سریانی به عربی ترجمه شدند.

پاسخ ۶,۹. ✓

۶,۱۰. فلاسفه‌ی مسلمان، ضمن استفاده از اندیشه‌های افلاطون و ارسطو، اندیشه‌های جدید پدید آوردند.

پاسخ ۶,۱۰. ✓

مسئله ۷. متکلم به چه کسی گفته‌ی شود و علم کلام چیست؟

پاسخ ۷. به دسته‌ای از دانشمندان که موضوعات اعتقادی دین را با استدلال و منطق مورد بحث قرار می‌دهند، متکلم گفته می‌شود. علم کلام، دانش بررسی موضوعات اعتقادی دین با استدلال و منطق است.

مسئله ۸. گزینه‌ی مناسب را انتخاب کنید.

۸،۱. بزرگ‌ترین فیلسوفان مشائی جهان اسلام چه کسانی‌اند؟

- الف) فارابی و ابن سینا   ب) کندی و ابن سینا
ج) سهروردی و کندی   د) ابن سینا و سهروردی

پاسخ ۸،۱ گزینه‌ی الف - فارابی و ابن سینا.

۸،۲. بنیان‌گذار و مؤسس حکمت مشائی در جهان اسلام چه کسی است.

- الف) فارابی   ب) ابن سینا   ج) شهاب‌الدین سهروردی   د) ملاصدرا
پاسخ ۸،۲ گزینه‌ی الف - فارابی.

۸،۳. کتاب الجمع بین رای الحکیمین از کدام فیلسوف جهان اسلام است؟

- الف) فارابی   ب) ابن سینا   ج) شهاب‌الدین سهروردی   د) ملاصدرا
پاسخ ۸،۳ گزینه‌ی الف - فارابی.

۸،۳. "معلم" لقب کدام فیلسوف است؟

- الف) افلاطون   ب) ارسطو   ج) فارابی   د) ابن سینا
پاسخ ۸،۳ گزینه‌ی جیم - فارابی.

۸،۴. "معلم ثانی" لقب کدام فیلسوف است؟

- الف) فارابی   ب) ابن سینا   ج) شهاب‌الدین سهروردی   د) ملاصدرا
پاسخ ۸،۴ گزینه‌ی الف - فارابی.

۸,۵ کتاب "اغراض ارسطو فی کتاب مابعدالطبیعه" از کدام فیلسوف جهان اسلام است؟

- الف) فارابی   ب) ابن سینا   ج) شهاب‌الدین سهروردی   د) ملاصدرا
- پاسخ ۸,۵ گزینه‌ی الف - فارابی.

۸,۶ فلسفه‌ی سیاسی در اندیشه‌ی فلسفی کدام فیلسوف جهان اسلام پررنگ‌تر است؟

- الف) فارابی   ب) ابن سینا   ج) شهاب‌الدین سهروردی   د) ملاصدرا
- پاسخ ۸,۶ گزینه‌ی الف - فارابی.

مسئله‌ی ۹. فلسفه‌ی اسلامی در آغاز تکوین خود، چه سرشتی داشت؟

پاسخ ۹. فلسفه‌ی اسلام یدر آغاز سرشتی استدلالی داشت و متکی بر آرای ارسطو بود. از آنجا که ارسطو درمباحث فلسفی بیش از هر چیز به قیاس برهانی تکیه می‌کرد، فلسفه‌ی اسلامی نیز صورت استدلالی قوی به خود گرفت. این شیوه‌ی تفکر فلسفی که توسط فارابی و ابن سینا، تاسیس و گسترش یافت، به خاطر موسس اول آن، حکمت مشاء نامیدمی‌شود.

مسئله‌ی ۱۰. حکمت از نظر یک فیلسوف مشائی به چه معنا به کار برده می‌شود؟

پاسخ ۱۰. حکمت از نظر یک فیلسوف مشائی مانند ابن عینا عبارت است از فنی استدلالی و فکری که انسانِ عالم، وجود را آنچنان که هست، به وسیله‌ی این فن به دست می‌آورد و نفس خویش را به کمال می‌رساند و به جهانی عقلی مشابه جهان واقعی موجودات تبدیل می‌شود و مسعد رسیدن به سعادت نهایی، به اندازه‌ی طاقت بشری می‌گردد.

مسئله‌ی ۱۱. مفاهیم و موضوعات زیر را از نظر فلسفه‌ی سیاسی فارابی، تعریف کنید و توضیح دهید.

۱۱,۱. مدینه‌ی فاضله چیست؟

پاسخ ۱۱,۱. بهترین مدینه‌هاست که مردم آن، به اموری مشغول‌اند و به فضائی آراسته‌اند که مجموعه‌ی مدینه را به سوی سعادت می‌برد.

۱۱,۲. مدینه‌ی جاهله چیست؟

پاسخ ۱۱,۲. مدینه‌ی جاهله مقابل مدینه‌ی فاضله است. هدف مردم آن، دستیابی به لذت است.

۱۱,۳. مدینه‌ی فاضله چه تفاوتی با مدینه‌ی جاهله دارد؟

پاسخ ۱۱،۳. مهم‌ترین تفاوت مدینه‌ی جاهله با مدینه‌ی فاضله در هدف آن‌هاست. در مدینه‌ی فاضله هدف مردم، رسیدن به سعادت است و در مدینه‌ی جاهله هدف مردم، رسیدن به لذت است.

۱۱،۴. انسان‌شناسی فلسفی فارابی چه نسبتی با فلسفه‌ی ساسی او دارد؟ توضیح دهید.

پاسخ ۱۱،۴. از نظر فارابی، انسان موجود مدنی بالطبع است که برحسب فطرت خویش، به جامعه گرایش دارد. مسیر سعادت انسان از زندگی اجتماعی می‌گذرد. فارابی مدینه‌ی فاضله را به شهری تشبیه می‌کند که هر عضو آن متناسب با ویژگی خود، وظیفه‌ای دارد و آن را به نحو احسن انجام دهد.

۱۱،۵. از نظر فارابی ریاست مدینه‌ی فاضله بر عهده‌ی چه کسی است؟ توضیح دهید.

پاسخ ۱۱،۵. به نظر فارابی، ریاست جامعه باید بر عهده‌ی کسی باشد که روحی بزرگ و سرشتی عالی دارد و به عالی‌ترین درجات تعقل رسیده و می‌تواند احکام و قوانین الهی را دریافت کند؛ یعنی رهبر جامعه کسی جز پیامبر خدا نیست.

۱۱۶. دلیل آنکه فارابی، پیامبر الهی را رئیس مدینه‌ی فاضله می‌داند، چیست؟

پاسخ ۱۱۶. او استدلال می‌کند که همان‌طور که قلب بر همه‌ی اعضاء بدن ریاست دارد، در مدینه‌ی فاضله هم باید کسی که ویژگی‌های ممتازی دارد، بر مردم ریاست کند. پامب ان الهی چون می‌تواند بر ملک وحی اتصال دائمی داشته باشند نسب به بقیه برترند. این ویژگی امامان و جانشینان پیامبر هم هست و همین اتصال پیوسته به عالم بالا به پیامبران امکان می‌دهد که جامعه را به درستی و در جهت نیل به سعادت رهبری کنند.

پایان درس نهم

باسمه تعالی

«سوالات مفهومی فلسفه ی ۲ پایه ی دوازدهم رشته ی ادبیات و علوم انسانی-علوم و معارف
اسلامی»

تهیه کننده: محمدمهدی حاتمی

دکترای فلسفه

سرگروه فلسفه و منطق استان کرمانشاه

درس دهم

دوره ی میانی

مسئله ی ۱. گزینه ی درست را انتخاب کنید.

۱.۱. کدام گزینه، بیانگر روش ابن سینا در تحلیل مسائل فلسفی است؟

- الف) عقلی و استدلالی   ب) تجربی   ج) شهودی   د) وحیانی

گزینه ی ۱،۱. گزینه ی الف - عقلی و استدلالی

۱.۲. کتاب های قانون، شفاء، نجات، انصاف، اشارات و تنبیهات و دانش نامه ی علایی از کدام فیلسوف جهان اسلام است؟

- الف) فارابی   ب) ابن سینا   ج) سهروردی   د) ملاصدرا

پاسخ ۱،۲. گزینه ی ب - ابن سینا

۱.۳. پایه گذار مکتب فلسفی اشراق، چه کسی است؟

- الف) فارابی   ب) ابن سینا   ج) سهروردی   د) ملاصدرا

پاسخ ۱،۳. گزینه ی جیم - سهروردی

۱.۴. حجه الحق و شیخ الرئيس، لقب کدام فیلسوف مسلمان است؟

- الف) فارابی   ب) ابن سینا   ج) سهروردی   د) ملاصدرا

پاسخ ۱،۴. گزینه ی ب - ابن سینا

۱.۵ عبارت زیر از کدام فیلسوف جهان اسلام است؟

"پادشاه راستین طبیعت آن توانگر و بی نیاز مطلق است که هیچ چیز در هیچ چیز از او بی نیاز نیست. ذات هر چیزی از اوست؛ زیرا ذات هر چیزی یا از او پدید آمده یا از هر چیزی پدید آمده که خود آن چیز را خداوند به وجود آورده."

- الف) فارابی   ب) ابن سینا   ج) سهروردی   د) ملاصدرا
- پاسخ ۱,۵. گزینه ی ب - ابن سینا

۱.۶ کتاب "حکمه الاشراق" از کدام فیلسوف جهان اسلام است؟

- الف) فارابی   ب) ابن سینا   ج) سهروردی   د) ملاصدرا
- پاسخ ۱,۶. گزینه ی جیم - سهروردی

۱,۷ حکیم متاله از نظر سهروردی چه کسی است؟

- الف) آنان که تازه عطش و شوق معرفت یافته اند و جویای آن شده اند
- ب) آنان که در فلسفه ی استدلالی به کمال رسیده اند ولی از ذوق عرفان بهره ای ندارند
- ج) آنان که به طریقه ی برهان توجهی ندارند و فقط تصفیه ی نفس می کنند و به شهودهایی دست یافته اند
- د) آن ها که هم در صور برهانی به کمال رسیده اند و هم به اشراق و عرفان دست یافته اند
- پاسخ ۱,۷. گزینه ی دال

مسئله ۲. صحیح یا غلط بودن عبارت های زیر را مشخص کنید.

۲.۱. ابن سینا فلسفه ی مشائی را به صورت مدون و نظام مند پایه گذاری کرد.

- صحیح   غلط

پاسخ ۲,۱. صحیح است.

۲.۲. ابن سینا، زندگی نامه ی خود را برای شاگردش، ابو عبید جوزجانی نوشته است.

- صحیح   غلط

پاسخ ۲،۲. صحیح است.

۲.۳. سهروردی در کتاب حکمه الاشراق از شبهه‌ی مشائیان فراتر رفت و حکمت اشراقی را پدید آورد.

صحیح غلط

پاسخ ۲،۲. صحیح است.

۲.۴. سهروردی کوشید حکمت استدلالی ابن سینا را با چشمن کشف و شهید قلبی به کمال رساند.

صحیح غلط

پاسخ ۲،۴. صحیح است.

۲.۵. سهروردی فلسفه‌ی نور ایران باستان را احیاء کرد.

صحیح غلط

پاسخ ۲،۵. صحیح است.

مسئله ۳. با توجه به محتوای هر کتاب ابن سینا، ستون الف را به ستون ب وصل کنید.

ستون الف	ستون ب
دانش‌نامه‌ی علائی	آخرین دیدگاه‌های ابن سینا در حکمت است
شفا	نوعی فرهنگ‌نامه‌ی پزشکی است
اشارات و تنبیهات	کتابی ۲۸ جزیی که در زمان حمله‌ی غزنویان به غارت رفته است
قانون	ابواب مختلف حکمت به زبان فارسی است
انصاف	شکل مختصر کتاب شفا است
نجات	دایره‌المعارف عظیم علمی و فلسفی است

پاسخ ۳.

دانش‌نامه‌ی علائی: ابواب مختلف حکمت به زبان فارسی است.

شفا: دایره‌المعارف عظیم علمی و فلسفی است.

اشارات و تنبیهات: آخرین دیدگاه‌های ابن سینا در حکمت است.

قانون: نوعی فرهنگ‌نامه‌ی پزشکی است.

انصاف: کتابی ۲۸ جزیی که در زمان حمله‌ی غزنویان به غارت رفته است.

نجات: شکلِ مختصر کتاب شفا است.

مسئله‌ی ۴. با توجه به طبیعت‌شناسی فلسفی ابن سینا، به پرسش‌های زیر پاسخ دهید.

۴,۱. چرا طبیعت را "طبیعت" می‌نامند؟

پاسخ ۴,۱. علت نامگذاری این عالم به طبیعت به آن جهت است که اجزای این عالم هر کدام طبع و ذات خاصی دارند و خود این عالم نیز به عنوان یک "کل" طبع و ذاتی دارد که منشا و مبدا حرکات و تحولاتی اس.

۴,۲. منظور از نظام احسن چیست؟

پاسخ ۴,۲. خداوند عالم طبیعت را با لطف و عنایت خود پدید آورد و همه‌ی اجزای آن چنان ترکیب و تالیف شده‌اند که بهترین نظام ممکن است. این جهان را نظام احسن می‌نامند.

۴,۳. منظور از هدف‌مندی طبیعت چیست؟

پاسخ ۴,۳. طبیعت هر شیء آن را به سوی کمال و خیر مطلوبش سوق می‌دهد؛ به شرط آنکه مانعی در راه طبیعت قرار نگیرد. حتی آنچه شرّ و بدی به نظر می‌رسد، همگی در یک نظم کلی جهانی تأثیری مثبت دارد و به کمال نهایی طبیعت کمک می‌کند.

۴,۴. بین طبیعت و خدا چه رابطه‌ای برقرار است و چه نتیجه‌ای دارد؟

پاسخ ۴,۴. ابن سینا از ما می‌خواهد علاوه بر مطالعه‌ی عالم طبیعت، در رابطه‌ی وجودی این عالم با مبدا کلّ هستی نیز تأمل کنیم. در چنین تأملی است که روشن می‌شود همه چیز به خداوند نیازمند است؛ و ذات هر چیزی یا بی‌واسطه یا باواسطه از خداوند پدید آمده است. نتیجه‌ی چنین درکی، این است که دانشمند را از ظاهر پدیده‌ها عبور می‌دهد و او را به خشت و خضوع در برابر آفریدگار هستی وا می‌دارد.

۴,۵. اگر جهان هستی نظام احسن [= بهترین نظام ممکن] است؛ چرا در آن شرّ و بدی وجود دارد؟

پاسخ ۴,۵. آنچه شرّ و بدی به نظر می‌رسد همچون سیل و زلزله، یا مرگ جاندران و پژمرده شدن یک گل، در یک نظم کلی جهانی تاثیری مثبت دارند و به کمال نهایی طبیعت کمک می‌کند. به همین جهت، نگاه کردن به بخش کوچکی از طبیعت، نمی‌توان درباره‌ی آن داوری کلی کرد. مثلاً زرد شدن برگ‌های سبز درختان در پاییز برای کسی که فقط پاییز را می‌بیند، حادثه‌ای ناگوار تلقی می‌شود اما کسی که چهار فصل را مشاهده می‌ند، می‌داند که پاییز نقش ویژه‌ی خود را در اعتدال طبیعت ایفا می‌کند.

مسئله ۵. با توجه به حکمت اشراقی سهروردی، به پرسش‌های زیر پاسخ دهید.

۵,۱. حکمت اشراقی چیست؟

پاسخ ۵,۱. حکمت اشراقی نوعی بحث از وجود است که تنها به نیروی عقل و استدلال اکتفا نمی‌کند بلکه آن را با سیر و سلوک قلبی همراه می‌سازد.

۵,۲. در حکمت اشراقی چه چیزی جایگزین مفهوم "وجود" شده است؟

پاسخ ۵,۲. در حکمت اشراقی، مفهوم نور جایگزین مفهوم نور شده است و همه‌ی مباحث پیرامن نور و مراتب آن، و ظلمت و درجات آن ساماندهی شده است.

۵,۳. سهروردی در فلسفه‌ی اشراقی، چه تصویری از خدا ارائه می‌دهد؟

پاسخ ۵,۳. سهروردی خدا را نور مطلق و نورالانوار می‌نامد. اشیای دیگر، از تابش و پرتو نورالانوار پدید آمده‌اند.

۵,۴. جهان‌شناسی فلسفی سهروردی را توصیف کنید.

پاسخ ۵,۴. در جهان‌شناسی سهروردی، هر واقعیتی، نور است. خدا نورالانوار است و سایر چیزها به مراتب درجه‌ای از نورند. پس تفاوت موجودات در شدت و ضعف نورانیت آن‌هاست.

۵,۵. جویندگان معرفت از نظر سهروردی چند دسته‌اند؟

پاسخ ۵,۵. سهروردی جویندگان معرفت را به چهار گروه تقسیم می‌کند:

۱. آنان که تازه عطش و شوق معرفت یافته‌اند و جویای آن شده‌اند؛

۲. آنان که در فلسفه‌ی استدلالی به کمال رسیده‌اند ولی از ذوق عرفان بهره‌ای ندارند؛

۳. آنان که به طریقه‌ی برهان و فلسفه‌ی استدلالی توجهی ندارند و فقط تصفیه‌ی نفس می‌کنند و به شهودهایی دست یافته‌اند؛

۴. آن‌ها که هم در صور برهانی به کمال رسیده‌اند و هم به اشراق و عرفان دست یافته‌اند.

۵,۶. از نظر سهروردی ریاست تامّه و خلیفه و جانشین خدا چه کسی است؟

پاسخ ۵,۶. حکیمی که غرق در تاله است و در بحث استاد باشد.

مسئله ۶. مفاهیم زیر در فلسفه‌ی شیخ شهاب الدین سهروردی را روشن کنید.

۶,۱. نور الانوار: .....

پاسخ ۶,۱. منظور خالق و مبدا هستی است.

۶,۲. مشرق جهان: .....

پاسخ ۶,۲. نور محض یا محلّ فرشتگان مقرب است که دلیل تجرّد از ماده، برای موجودات خاکی قابل مشاهده نیستند.

۶,۳. مغرب کامل: .....

پاسخ ۶,۳. جهان تاریکی یا عالم مادّه است که بهره‌ای از نور ندارد..

۶,۴. مغرب وسطی: .....

پاسخ ۶,۴. در میان مشرق محض و مغرب کامل وجود دارد که در آن نور و ظلمت به هم آمیخته‌اند.

مسئله ۷. با توجه به نظرات سهروردی درباره‌ی حکیم متاله، اگر عبارت‌های زیر درست‌اند، جلوی آن‌ها علامت (✓)

بزنید، در غیر این صورت جلوی شان علامت (X) قرار دهید.

۷,۱. جهان هیچ‌گاه از وجود حکیم متاله خالی نیست.

پاسخ ۷,۱. ✓

۷,۲. برای خلیفه الله، دریافت بی‌واسطه‌ی حقایق از حق تعالی روری است.

پاسخ ۷,۲. ✓

۷,۳. ریاست حکیم متاله از راه قهر و غلبه نیست.

پاسخ ۷,۳. ✓

۷,۴. امام تالّه گاه در ظاهر رییس است و گاه به طور نهانی.

پاسخ ۷,۴. ✓

۷,۵. زمانی که حکیم متاله رییس واقعی جهان باشد، زمان وی درخشان و نورانی است.

پاسخ ۷,۵. ✓

۷,۶. هرگاه جهان از تدبیر حکمی الهی تهی ماند، ظلمت و تاریکی بر آن سایه می‌افکند.

پاسخ ۷,۶. ✓

پایان درس دهم

باسمه تعالی

«سوالات مفهومی فلسفه ی ۲ پایه ی دوازدهم رشته ی ادبیات و علوم انسانی-علوم و معارف
اسلامی»

تهیه کننده: محمدمهدی حاتمی

دکترای فلسفه

سرگروه فلسفه و منطق استان کرمانشاه

درس یازدهم

دوران متأخر

مسئله ی ۱. گزینه ی درست را انتخاب کنید

۱.۱. بزرگ ترین فیلسوف دوره ی متقدم در جهان اسلام چه کسی بود؟

الف) فارابی   ب) ابن سینا   ج) سهروردی   د) ملاصدرا

پاسخ ۱،۱. گزینه ی الف - فارابی

۱.۲. بزرگ ترین فیلسوف دوره ی میانه در جهان اسلام چه کسی بود؟

الف) فارابی   ب) ابن سینا   ج) سهروردی   د) ملاصدرا

پاسخ ۱،۲. گزینه ی ب - ابن سینا

۱.۳. بزرگ ترین فیلسوف دوره ی متأخر در جهان اسلام چه کسی بود؟

الف) فارابی   ب) ابن سینا   ج) سهروردی   د) ملاصدرا

پاسخ ۱،۳. گزینه ی دال - ملاصدرا

۱.۴. کتاب‌های "الحکمہ المتعالیہ فی الاسفار الاربعہ"، "الشواہد الربوبیہ"، "المبدا و المعاد" متعلق به کدام فیلسوف مسلمان است؟

الف) فارابی ب) ابن سینا ج) سهروردی د) ملاصدرا

پاسخ ۱.۴. گزینه‌ی دال - ملاصدرا

۱.۵. نام مکتب فلسفی ملاصدرا چه نام دارد؟

الف) علم کلام ب) فلسفه‌ی مشاء ج) فلسفه‌ی اشراق د) حکمت متعالیه

۱.۶. میرداماد، استاد ملاصدرا، قائل به کدام نظر است؟

الف) اصالت وجود ب) اصالت ماهیت ج) اصالت وجود و ماهیت د) هیچکدام

پاسخ ۱.۶. گزینه‌ی ب - اصالت ماهیت.

۱.۷. میرداماد، استاد ملاصدرا، قائل به کدام نظر است؟

الف) اصالت وجود ب) اصالت ماهیت ج) اصالت وجود و ماهیت د) هیچکدام

پاسخ ۱.۷. گزینه‌ی ال - اصالت وجود.

۱.۸. شعر زیر به کدام عقیده‌ی اهل عرفان اشاره دارد؟

" که یکی هست و هیچ نیست جز او
وحده لا اله الا هو "

الف) اصالت وجود ب) وحدت وجود ج) مراتب داشتن وجود د) همه‌ی موارد

پاسخ ۱.۸. گزینه‌ی ب - وحدت وجود

۱.۹. کدام گزینه، وحدت وجود را بهتر تصویر می‌کند؟

الف) تابلو و نقاش ب) معلم و شاگرد ج) دریا و موج د) درخت و میوه

پاسخ ۱.۹. گزینه‌ی جیم - دریا و موج

۱.۱۰. وجود کثرت‌ها در حکمت متعالیه، توسط کدام اصل توجیه می‌شود؟

الف) اصالت وجود ب) وحدت وجود ج) مراتب داشتن وجود د) هیچکدام

پاسخ ۱.۱۰. گزینه‌ی جیم - مراتب داشتن وجود.

مسئله ۲. علت رکود فلسفه در جهان اسلام پس از ابن سینا چه بود؟

پاسخ ۲. دانشمندان علم کلام که به آنها متکلمین می گویند، می خواستند از طریق عقل و استدلال از معارف دینی دفاع کنند. بسیاری از متکلمان با فلسفه مخالف بودند و از فیلسوفان انتقاد می کردند. برخی از این انتقادها آن قدر شدید بود که فلسفه را پس از ابن سینا، در بخش هایی از جهان اسلام به رکود کشانید.

مسئله ۳. چند فیلسوف بزرگ عصر صفوی را نام ببرید.

پاسخ ۳. میر محمدباقر مشهور به میرداماد، شیخ بهاء الدین حسین عاملی مشهور به شیخ بهایی، میرابوالقاسم فندرسکی مشهور به میر فندرسکی و محمدابراهیم قوامی شیرازی معروف به ملا صدرا.

مسئله ۴. صحیح یا غلط بودن عبارتهای زیر را مشخص کنید.

۴,۱. منظور از دوره‌ی متقدم در تاریخ فلسفه‌ی اسلام، از آغاز ظهور اسلام تا قرن چهارم هجری است.

صحیح غلط

پاسخ ۴,۱. صحیح است.

۴,۲. منظور از دوره‌ی متقدم در تاریخ فلسفه‌ی اسلام، از قرن پنجم تا قرن دهم است.

صحیح غلط

پاسخ ۴,۲. صحیح است.

صحیح غلط

۴,۳. منظور از دوره‌ی متقدم در تاریخ فلسفه‌ی اسلام، از قرن یازدهم تا عصر حاضر است.

صحیح غلط

پاسخ ۴,۳. صحیح است.

۴,۴. ملاصدرا برهان عقلی، شهود قلبی و وحی قرآنی را در یک نظام فلسفی، سازگار کرد.

صحیح غلط

پاسخ ۴,۴. صحیح است.

۴,۵. حکمت متعالیه، نتیجه‌ی تکاملی دو مشربِ فلسفه‌ی مشاء و فلسفه‌ی اشراق است.

صحیح غلط

پاسخ ۴,۵. صحیح است.

مسئله ۵. با توجه به سفرهای چهارگانه‌ی مدّ نظر ملا صدرا، ستون‌های الف و به را به هم وصل کنید.

ستون الف	ستون ب
سفر اول	سفر در خلق با حق
سفر دوم	سفر از حق به خلق همراه با حق
سفر سوم	سفر از خلق به حق
سفر چهارم	سفر با حق در حق

پاسخ ۵.

سفر اول: سفر از خلق به حق

سفر دوم: سفر با حق در حق

سفر سوم: سفر از حق به خلق همراه با حق

سفر چهارم: سفر در خلق با حق

مسئله ۶. با توجه به اسفار اربعه‌ی مدّ نظر ملا صدرا، چیتس هر سفر را به اختصار توضیح دهید.

۶,۱. سفر اول:

پاسخ ۶,۱. در این سفر، سالک می‌کوشد از طبیعت و عوالم ماورای طبیعت عبور کند و به حق واصل شود و میان او و خدا

حجابی نباشد.

۶,۲. سفر دوم:

پاسخ ۶,۲. در این سفر، سالک می‌کوشد به کمک خداوند، سیری در اسماء و صفات خداوند نماید.

۶,۳. سفر سوم:

پاسخ ۶,۳. در این سفر، سالک به سوی خلق باز می‌گردد در حالی که به حق توجه دارد و همه‌چیز را مظهر و جلوه‌ی او می‌یابد.

۶,۴. سفر چهارم:

پاسخ ۶,۴. در این سفر، سالک می‌کوشد به مکم حق مردم را هدایت کند و آنها را نیز سالک راه حق نماید.

مسئله ۷. با توجه به سفرهای چهارگانه‌ی مدّ نظر ملاصدرا، ستون‌های الف و ب را به هم وصل کنید.

ستون الف	ستون ب
مباحث عمومی فلسفه	سفر در خلق با حق
توحید و صفات الهی	سفر از حق به خلق همراه با حق
افعال خداوند ربوبیت خدا، حکمت الهی	سفر از خلق به حق
علم النفس و مسئله‌ی معاد	سفر با حق در حق

پاسخ ۷.

سفر اول: سفر از خلق به حق: مباحث عمومی فلسفه

سفر دوم: سفر با حق در حق: توحید و صفات الهی

سفر سوم: سفر از حق به خلق همراه با حق: افعال خداوند ربوبیت خدا، حکمت الهی

سفر چهارم: سفر در خلق با حق: علم النفس و مسئله‌ی معاد

مسئله ۸. منابع حکمت متعالیه‌ی ملاصدرا را نام ببرید.

پاسخ ۸. منابع این فلسفه، چنین‌اند: ۱. فلسفه‌ی مشاء؛ ۲. فلسفه‌ی اشراق؛ ۳. عرفان اسلامی؛ ۴. تعالیم قرآن کریم و احادیث منقول از پیامبر و امامان.

مسئله ۹. آیا بهره‌مندی ملاصدرا از شهود و وحی قرآنی، فلسفه‌ی او را از فلسفه‌ی بودن تهی ساخته است؟ چرا؟

پاسخ ۹. بهره‌مندی ملاصدرا از عرفان، شهود و وحی قرآنی، فلسفه‌ی او را از فلسفه‌ی بودن تهی نساخته است؛ زیرا او در مقام فیلسوف ملاک فلسفه‌ی بودن را رعایت کرده است. اولاً مباحثی را که طرح کرده است که به موضوع فلسفه، یعنی وجود و مسائل بنیادی آن مربوط است؛ ثانی مباحثش را با اتکاء به عقل و استدلال عقلی پیش برده، نه شهود قلبی و بیان نقلی و قرآنی.

مسئله ۱۰. نحوه‌ی استفاده‌ی ملاصدرا از شهود و وحی قرآنی در فلسفه‌اش به چه شکل بوده است؟

پاسخ ۱۰. او از شهود و وحی قرآنی نه به عنوان پایه‌ی استدلال، بلکه به عنوان تایید کننده و شاهد بهره برده است.

مسئله ۱۱. با توجه به اندیشه‌ی فلسفی ملاصدرا، به پرسش‌های زیر پاسخ دهید.

پاسخ ۱۱،۱. اصل اساسی حکمت متعالیه را نام ببرید.

پاسخ ۱۱،۱ الف) اصالت وجود؛ ب) وحدت حقیقت وجود؛ ج) مراتب داشتن وجود.

۱۱،۲. منظور از اصالت وجود چیست؟

پاسخ ۱۱،۲. اصالت به معنای "واقعی بودن" در مقابل "ذهنی بودن" است. یک طرفدار مکتب اصالت وجود باور دارد که آنچه در خارج از ذهن می‌یابیم مثل درخت و آسمان و پرنده ... همه مصداق مفهوم وجودند. ذهن انسان از این وجودهای متعدد، مفاهیم مثل درخت و آسمان و پرنده بیرون می‌کشد و آن وجودها را با این تصورات و مفاهیم نامذاری کرده و از هم متمایز می‌کند. آنچه در خارج است، وجود است و جهان چیزی جز وجود و حقیقت وجود نیست.

۱۱،۳. منظور از اصالت ماهیت چیست؟

پاسخ ۱۱،۳. برخی از فیلسوفان مانند میرداماد، طرفدار اصالت ماهیت‌اند. از نظر آن‌ها امور خارجی، مصداق‌های ماهیت‌ها هستند. آنچه واقعی است ماهیت است؛ نه وجود. وجود یک مفهوم ذهنی است که توسط ذهن انتزاع می‌شود.

۱۱،۴. منظور از وحدت حقیقت وجود چیست؟

پاسخ ۱۱،۴. هستی، یک حقیقت واحد و یک واحد حقیقی بیش نیست. آنچه از کثرت‌ها در جهان مشاهده می‌کنیم، به معنای وجودهای مختلف و متکثر نیست، بلکه معنای دیگری دارد.

۱۱،۵. منظور از مراتب داشتن وجود چیست؟

پاسخ ۱۱،۵. با اینکه هستی یک حقیقت واحد است؛ ما این حقیقت واحد، درای درجات، مراتب و شدت و ضعف است. درست مانند نور که یک حقیقت است اما شدت و ضعف دارد. نور قوی نور است، نور ضعیف هم نور است؛ اما در نور بودن، شدت و ضعف دارند. وجود نیز یک حقیقت واحد است که در تجلیات و ظهورات خود دارای مراتب است.

۱۱،۶. وحدت حقیقت وجود را اثبات کنید.

پاسخ ۱۱،۶. اولاً از هر واقعیتی دو مفهوم به دست می‌آوریم: وجود و ماهیت؛ ثانیاً و وجود در همه‌ی اشیاء یکی است؛ یعنی مفهوم وجود مشترک میان همه‌ی اشیاء است. پس اصالت با وجود است. ثالثاً اگر اصالت با وجود است نه ماهیت، وجود امر مشترک میان اشیاء است و واحد همان اشیاء است. پس حقیقت یکی بیش نیست و جایی برای تکثر واقعی در عالم وجود ندارد.

پایان درس یازدهم

باسمه تعالی

«سوالات مفهومی فلسفه ی ۲ پایه ی دوازدهم رشته ی ادبیات و علوم انسانی-علوم و معارف اسلامی»

تهیه کننده: محمدمهدی حاتمی

دکترای فلسفه

سرگروه فلسفه و منطق استان کرمانشاه

درس دوازدهم

حکمت معاصر

مسئله ی ۱. گزینه ی مناسب را انتخاب کنید.

۱.۱. کتاب های تعلیقات به شرح فصوص الحکم، شرح بر مصباح الانس، مصباح الهدایه، اراده و طلب، شرح دعای سحر، سر الصلواه و آداب الصلواه، از کدام حکیم معاصر است؟

الف) آیت الله خمینی   ب) آیت الله مطهری

ج) علامه ی طباطبایی   د) آیت الله شعرانی

پاسخ ۱،۱. گزینه ی الف - آیت الله خمینی

۱.۲. کدام شخصیت ها، استاد آیت الله خمینی در فلسفه بوده اند؟

الف) جهانگیر خان قشقایی و ابوالحسن شعرانی   ب) ابوالحسن رفیعی قزوینی و سید محمد کاظم عصار

ج) ابوالحسن رفیعی قزوینی و آیت الله شاه آبادی   د) جهانگیر خان قشقایی و آیت الله شاه آبادی

پاسخ ۱،۲. گزینه ی جیم - ابوالحسن رفیعی قزوینی و آیت الله شاه آبادی

۱.۳. علامه ی طباطبایی در اخلاق و عرفان شاگرد چه کسی بودند؟

الف) ابوالحسن رفیعی قزوینی   ب) ابوالحسن شعرانی

ج) میرزا علی آقا قاضی   د) جهانگیر خان قشقایی

پاسخ ۱,۳. گزینه‌ی ج - میرزا علی آقا قاضی

۱.۴. کتاب اصول فلسفه و روش رئالیسم از کسیت؟

الف) آیت الله خمینی ب) آیت الله مطهری

ج) علامه‌ی طباطبایی د) آیت الله شعرانی

پاسخ ۱,۴. گزینه‌ی ج - علامه‌ی طباطبایی

۱.۵. کتاب‌های بدایه الحکمه و نهایه الحکمه از کسیت؟

الف) آیت الله خمینی ب) آیت الله مطهری

ج) علامه‌ی طباطبایی د) آیت الله شعرانی

۱,۵ پاسخ. گزینه‌ی ج - علامه‌ی طباطبایی

مسئله ۲. با توجه به اطلاعاتی که درباره‌ی حکمت معاصر دارید، جلوی عبارت‌های درست علامت (✓) و جلوی عبارت‌های غلط، علامت (X) قرار دهید.

۲,۱. تفاوت مهم دوره‌ی معاصر با سایر دوره‌ها، ورود فلسفه‌ی اروپایی به جهان اسلام است.

پاسخ ۲,۱. ✓

۲,۲. علت رکود فلسفی از دوره‌ی صفویه تا دوره‌ی قاجاریه، عدم علاقه‌ی ایرانی‌ها به اندیشه‌ی فلسفی بوده است.

پاسخ ۲,۲. X

۲,۳. ایرانی‌ها ضمن بهره‌گیری از ذخیره‌ی فلسفی خود، سعی کردند فلسفه‌های جدید اروپایی را بفهمند.

پاسخ ۲,۳. ✓

۲,۴. ایرانی‌ها در دوره‌ی معاصر با بازسازی فلسفه‌های خود سعی کردند آن را غنی‌تر کنند.

پاسخ ۲,۴. ✓

۲,۵. آیت الله خمینی، صرفاً یک رهبر سیاسی بود و اطلاعی از کتاب‌های فلسفی نداشت.

پاسخ ۲,۵. X

۲,۶. استادان آیت الله خمینی بر نبوغ فلسفی او صحه گذاشته‌اند.

پاسخ ۲,۶. ✓

۲,۷. آیت الله مطهری، از شاگردان برجسته‌ی آیت الله خمینی و علامه‌ی طباطبایی بود.

پاسخ ۲,۷. ✓

۲,۸. حتی در دوره‌های رکود فلسفی، تدریس فلسفه در حلقه‌های فلسفی در ایران تعطیل نشد.

پاسخ ۲,۸. ✓

۲,۹. کانون اصلی فعالیت فلسفی در دوره‌ی معاصر، عمدتاً تهران و قم بعضاً اصفهان و مشهد بوده‌است.

پاسخ ۲,۹. ✓

۲,۱۰. آیت الله خمینی به علت مشغله‌های سیاسی، شاگرد برجسته‌ای تربیت نکرد.

پاسخ ۲,۱۰. ✓

مسئله ۳. آیت الله خمینی در چه شرایطی تدریس فلسفه را در حوزه‌ها آغاز کرد؟

پاسخ ۳. آیت الله خمینی در شرایطی تدریس فلسفه را در حوزه‌ها آغاز کرد که بسیاری از بزرگان به شدت با تدریس فلسفه و به خصوص فلسفه‌ی صدرایی مخالف بودند و آن را فلسفه‌ای ضد دینی می‌دانستند. به همین جهت حلقه‌ی درس ایشان اختصاص به شاگردان نزدیک داشت و علنی نمی‌شد.

مسئله ۴. با توجه به اطلاعاتی که از سلوک و اندیشه‌ی علامه طباطبایی دارید، جلوی عبارتهای درست علامت (✓)

و جلوی عبارتهای غلط، علامت (X) قرار دهید.

۴,۱. علامه طباطبایی، فلسفه‌ی اسلامی را با توجه به مباحث فلسفی روز تدریس می‌کرد.

پاسخ ۴,۱. ✓

۴,۲. علامه طباطبایی نشان داد که می‌توان از ذخیره‌ی فلسفی صدرایی، برای حل مسائل فلسفی روز بهره برد.

پاسخ ۴,۲. ✓

۴,۳. علامه‌ی طباطبایی مکتب فلسفی رئالیسم را رد کرده است.

پاسخ ۴,۳. X

۴,۴. علامه‌ی طباطبایی، نگاهی تطبیقی به مسائل فلسفه‌ی اسلامی و فلسفه‌ی غرب داشت.

پاسخ ۴,۴. ✓

۵,۴. علامه‌ی طباطبایی، شیوه‌ی جدیدی در تفسیر قرآن ارائه داد.

پاسخ ۵,۴. ✓

۶,۴. علامه طباطبایی، ملاقات‌های متعددی با هانری کربن فرانسوی داشت.

پاسخ ۶,۴. ✓

۷,۴. بسیاری از شاگردان علامه طباطبایی به سیاست بی‌اعتنا بودند.

پاسخ ۷,۴. X

۸,۴. حاصل مذاکرات کربن با علامه طباطبایی دو کتاب شیعه و رسالت تشیع است.

پاسخ ۸,۴. ✓

۹,۴. فعالیت‌های علامه‌ی طباطبایی، فقط محدود به حوزه‌های علمیه بود.

پاسخ ۹,۴. X

۱۰,۴. استاد شهید مرتضی مطهری بر کتاب اصول فلسفه و روش رئالیسم علامه‌ی طباطبایی، پاورقی نوشته است.

پاسخ ۱۰,۴. ✓

مسئله ۵. برخی از شاگردان علامه طباطبایی را نام ببرید.

پاسخ ۵. استاد شهید مرتضی مطهری، شهید دکتر بهشتی، شهید دکتر باهنر، آیت الله جوادی آملی، آیت الله حسن زاده‌ی آملی، آیت الله محمدتقی مصباح یزدی.

مسئله ۶. با توجه به اطلاعاتی که از سلوک و اندیشه‌ی استاد شهید مرتضی مطهری دارید، جلوی عبارت‌های درست علامت (✓) و جلوی عبارت‌های غلط، علامت (X) قرار دهید.

۶،۱. هر فلسفه‌ای سبک زندگی خود را دارد

پاسخ ۶،۱ ✓

۶،۲. ساختار فکری هر کسی، شبه یک درخت است که امروزه نظام فکری نامیده می‌شود.

پاسخ ۶،۲ ✓

۶،۳. کسانی که اهل اندیشه‌ورزی هستند، اصولاً یک نظام فکری مشخص دارند.

پاسخ ۶،۳ ✓

۶،۴. انسان‌ها هیچگاه در انتخاب ریشه‌های نظام فکری خود اشتباه نمی‌کنند.

پاسخ ۶،۴ ✓

۶،۵. سبک زندگی ناسالم، ربطی به ریشه‌های فکری افراد ندارد.

پاسخ ۶،۵ X

۶،۶. آثار شهید مطهری، نشان از نظام فکری مستحکم ایشان دارد.

پاسخ ۶،۶ ✓

۷،۶. اندیشه‌های فلسفی شهید مطهری بر گفته از دو استاد خود آیت الله خمینی و علامه طباطبایی است.

پاسخ ۷،۶ ✓

۸،۶. اندیشه‌های فلسفی شهید مطهری پاسخگوی نیازهای زمان است.

پاسخ ۸،۶ ✓

۹,۶. شهید مطهری آثاری در رابطه با زندگی اجتماعی، سیاسی و اقتصادی نوشته است.

پاسخ ۹,۶ ✓

۱۰,۶. آثار شهید مطهری، به میراث فکری و عملی تمدن اسلامی، متکی نیست.

پاسخ ۱۰,۶ X

پایان درس دوازدهم

دانشیار محترم محمد مهدی حائمی - سرگروه فلسفه و منطق استان کرمانشاه